İSTANBULUM

27

Ağabey Hisar
Anadoluhisarı

Oğuz Karakartal

İstanbul 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ

heyamola yayınları

Anadoluhisarı, Ağabey Hisar

Prof. Dr. Oğuz Karakartal

Heyamola - 2010

Prof. Dr. Oğuz Karakartal

1966 yılında İstanbul'da doğdu. 1988'de Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü'nü bitirdi. 1995'te Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nden "Yeni Türk Edebiyatı" bilim dalında Prof. Dr. İnci Enginün'ün yönetiminde hazırladığı Türk Edebiyatında Para (1870-1970) adlı çalışmasıyla doktor unvanını aldı. 1990'dan itibaren Osmanlıdan günümüze Türk-İtalyan kültür, tarih ve edebiyat ilişkileri üzerine çalışmalara başladı. İtalya'nın Perugia kentinde İtalyanca öğrendi ve 1993-1994 yılları arasında İtalyan hükümetinin Avrupa Konseyi emrine verdiği burslardan birini kazanarak İtalya'ya gitti. Venedik Üniversitesi Avrasya Çalışmaları Bölümü'nde ve Venedik Kütüphanesi'nde çalıştı.

1996'dan beri Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde görev yapan Prof. Dr. Oğuz Karakartal halen Lefkoşa'da KKTC Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi (Cyprus International University) Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü başkanıdır. 2001'de Kıbrıs'ta ilk kez İtalyanca kurslarını başlatan Oğuz Karakartal, 2003 yılı temmuz ayında Lefkoşa İtalyan elçiliğinin hazırladığı ve Pirandeilo'nun 11 Figlio Cambiato adlı piyesinin "Ledra Palace"ta sahnelendiği iki toplumlu (Türk-Rum) tiyatro yarışmasının rejisör çevirmenliği görevini yerine getirdi.

Oğuz Karakartal'ın İstanbul Türk-İtalyan Dostluk Derneği'nin ve İstanbul İtalyan Kültür Merkezi'nin destekleriyle yayınlanmış Türk Kültüründe İtalyanlar, Türk Edebiyatında İtalya ve Türk-İtalyan Kültür İlişkileri Üzerine Yazılar adlı kitapları bulunmaktadır.Yazarın son eseri Tevfik Fikret'in Etkisinde İki Şair: Avram Naon ve Isak Ferara adını taşır.

Anadoluhisarı’nı yazmak

2010 İstanbul Kültür Başkenti Projesi kapsamında Anadoluhisarı’nı yazmam için bana teklif getirilmesi, Üsküdar-Bağlarbaşı’ndaki İslam Ansiklopedisi Binası’nda bir tanışma sırasında oldu. Proje ilgilileri Prof. Dr. Orhan Okay ve Prof. Dr. Abdullah Uçman'a birer İstanbul semtini yazma teklifini götürürlerken, Prof. Dr. Abdullah Uçman benim ve ailemin de Anadoluhisarlı olduğunu, orada doğup büyüdüğümü belirterek ilgililerin bana yönelmesine aracılık etti. Akrabalarım, kıymetli yeğenlerim hâlâ inatlı yerlisi olarak Anadoluhisarı’nda yaşarlarken benim orayı terk edişim neredeyse yirmi yılı buluyordu. Yirmi yaşları civarında Anadoluhisarı’ndan Kadıköy taraflarına taşınmıştık. Anadoluhisarı’nın ardından 1996’da, İstanbul’u da bir noktada terk etmiştim. Kıbrıs’a gelip Yavru Vatan’daki üniversitelerde öğretim üyeliğine başlamam ise on üç yıla yaklaşmıştı. Yaz aylarında İstanbul’a geliyor, Anadoluhisarı’ndaki akrabalarımı ve aile kabristanımızı ziyaret ediyordum. 2000'li yılların Anadoluhisarı’nın 1970-1980’li yılların Anadoluhisarı’yla ilgisi ise epeyce azalmıştı. 1966 yılı İstanbul-Anadoluhisarı doğumlu olup kırk iki yaşında idim. Doğup büyüdüğüm, dedem Mehmet Ali Karakartal’ın nahiye müdürlüğü yaptığı Beykoz’a bağlı Boğaziçi köylerinden biri olan Anadoluhisarı’nı ve onun geçmişini anlatabilecek miydim? Tecrübelerim ve yaşım buna yetecek miydi? Bu kaygıları taşımıyorum desem yalan olurdu. Yazmaya başlayıp ilerledikçe “iyi ki bu teklifi kabul etmişim ve yazmaya oturmuşum” dedim. Kendim bile bilinçaltımda, hafızamda kalan şeylerin bu kadar çok olduğunu ancak yazınca fark ettim. Elbette yaşı, tecrübesi ve izlenimleri daha büyük olan yazar ve kültür adamlarının, benim anlattıklarımdan çok daha fazlasını kendi yazacakları, İstanbul semti için kâğıda dökecekleri bir gerçektir. Benim kalemimden dökülenlerin çoğu ise, 1970-1983 yılları arasını kapsayan çocukluk ve gençlik yaşantımın izlenimleridir. Yazdıklarımı okuduktan sonra tek kelimeyle değişen ve insanın içini acıtan şeyin mekândaki ve insandaki değişmeden kaynaklandığını anladım. Anadoluhisarı’ndan, bozulan Boğaziçi’nden Kadıköy taraflarına, oradaki mekân ve insan bozulmalan üzerine de Yavru Vatan Kıbrıs’a kaçmıştım. Bunu da kendi kendime itiraf etme fırsatını verdi bana Anadoluhisarı’nı yazmak.

Bu yazıda anlatılanlar İstanbul ve semtleri için ifade edilen büyük bozulma ve değişmeye kendimce bir feryattır. Sayfaları dolduran cümleler belki de bir çeşit İstanbul-Boğaziçi nostaljisidir. Burada anlattık-larımın bir kısmını yıllar önce geçmiş günleri, yaşantımızı

unutmayayım diye yarım yamalak yazıp bir kenara atmış idim. Makber Mukaddimesi'nde “Ben bu kitabı kendim okuyayım diye yazdım.” diyen Abdülhak Hamit Tarhan misali, ben de vaktiyle Anadoluhisarı, insanları ve ailemiz için yazdıklanmı ileride kendim için okurum, saklarım düşüncesiyle karalamıştım. 2010 İstanbul Kültür Başkenti Projesi, yazdıklarıma yeniden dönme ve onları genişleterek bu son şekli verme imkânını bana tanımış oldu. Az önce dediğim gibi yazdıklarımda okunurken hissedilecek hasret duygusu, nostalji belki üslubuma da yansımıştır. Maziyi, tarihi çok sevmeme, antika eşya, kartpostal ve çeşitli eski nesne merakıma rağmen Ahmet Hamdi Tanpınar’ın ifadesiyle asla mazi hırdavatçılığı yapmak istemedim. Sadece şu soruların cevabını kendimce vermeye çalıştım: Doğup büyüdüğüm Boğaziçi semti Ana-doluhisarı eskiden nasıl bir yerdi? Bugünden farklı olarak oralarda bundan otuz - otuz beş sene evvel neler vardı? İnsanların yaşantısı, kültürü, inancı, âdet ve gelenekleri, jestleri nasıldı? Boğaziçi köyünde eski taş, ahşap evlerde ve köşklerde yaşamak ne çeşit bir duyguydu? Bu yaşantı insana neler katmıştı? Anadoluhisarı yazımı okuyanlar, onların ayrıntılı cevaplarını bulabilecekler diye düşünüyorum. Anlattıklarım arasında tanıdık, bildik şeyleri okuyabilecekleri gibi ilk defa Anadoluhisarı, Küçüksu ve Göksu yaşantısına ve insanına dair başka bilgiler de duyacaklardır sanırım okuyucular. Unuttuğum, atladığım Anadoluhisarı, Küçüksu ve Göksu’ya özgü kimi bilgi ve özellikler mutlaka olacaktır. Onları da bir başka Boğaziçi, Anadoluhisarı insanı, bir başka sefer tamamlar umarım. Ben bugün İstanbul ve Anadoluhisarı’ndan uzakta sayılabilecek bir yerde, Akdeniz’in ortasında, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde, Yavru Vatan’da yaşasam bile İstanbul ve Anadoluhisarı daima aklımda. Doğduğum büyüdüğüm İstanbul’umu ve Anadoluhisarı’nı hiçbir zaman unutmuyorum. Kitaplarımın önsözlerinin sonuna “İstanbul-Lefkoşa” ikilisini mutlaka koyuyorum. Her şeyden önce aile kabristanımız, kabirlerimiz orada; dedem, babaannem, babam ve halam Anadoluhisarı’nda gömülü. Anneciğim ise Kıbrıs’ta yanımda. Artık yaşantım İstanbul-Anadoluhisarı-Kıbrıs ekseninde devam ediyor. Ancak burada şunu da eklemek isterim. Belki insanlar ve okuyucular İstanbul Boğaziçili-Anadoluhisarlı birinin ufacık bir adada, Akdeniz ortasında nasıl yaşadığını, İstanbul ve Anadoluhisarı’ndan sonra Ada'ya alışıp alışamadığımı, uyum sorunu çekip çekmediğimi merak edebilir ve sorabilirler. Bu soruların cevabını bulmak için ben de zaman zaman düşündüm. Bulduğum cevap ise şu oldu: Akdeniz iklimi sıcaklığı, Kıbrıs’la kıyas kabul etmese de, Marmara’nın kıyılarına İstanbul’a kadar gelir. İzmit, Kartal, Pendik zeytin ağaçlarıyla doluydu vaktiyle. Kıbrıs ve İstanbul, her ikisi de denizle iç içe. Özetle kısmi bir coğrafya, iklim birliğinden söz edebiliriz. Sanırım bu beni Anadoluhisarlı biri olarak nispeten Adaya

alıştırdı. İstanbul adalarını da zaten severdik. Babamın amcasının Büyükada'da bir köşkü vardı, oraya gidip gelinirdi. Ben, Kıbrıs'ı sevmemde ve ona alışmamda en büyük etken olarak -yine bazı açılardan mukayese yapılamasa da- Kıbrıs Türk insanını, insan faktörünü görüyorum. Kıbrıs Türkü'nden pek çok dostum, arkadaşım, ahbap olduğum insan ve aile var. Ben çocukluk ve gençlik yıllarımda İstanbul Anadoluhisarı'nda tanıdığım insanların, eş dostların, Anadoluhisarı yerlilerinin sanki benzerlerini, bu minnacık adada buldum. Karşıma Kıbrıs Türklerinden hep Anadoluhisarı'nda benim çocukluk yıllarımdaki insanlara benzer, sıcakkanlı, güvendiğine sonuna kadar evinin kapısını ve kucağını açan, samimi, güler yüzlü insanlar çıktı. Çocukluk ve gençlik yıllarımda "Anadoluhisarı'nda kurduğumuz saadet adası'nın bir benzerini Kıbrıs adasında yeniden buldum.

Anadoluhisarı, Küçüksu ve Göksu'yu anlatmaya geçmeden önce bütün yazdıklarımın buralar için yatılan rüyadan, istihareden arta kalanlar, kaleme dökülenler olduğunu söylemek isterim. Şimdi rüyamı sizlerle paylaşmaya başlayabilirim.

Anadoluhisarı

Anadoluhisarı’nın geçmişi hakkında bildiklerimiz aile fertlerince bize anlatılanlardı. Bunların başında gelen bilgi Anadoluhisarı'nın Küçüksu ve Göksu ile bir mesire, gezi ve dinlence yeri olmasıydı. Halit Ziya Uşaklıgil'in Aşk-ı Memnu romanında Adnan Bey, Bihter, Nihal ve Behlül'ün mesireye gittikleri Küçüksu'nun, Göksu’nun çocuklarıydık bizler. Osmanlı dönemi kartpostallarına baktığımızda Anadoluhisarı'nın bir yanından içerilere kadar giren veya Elmalı Barajı'nın sularının Boğaz’ın ağzına doğru gelmesiyle ortaya çıkan Göksu Deresi, bence Anadoluhisarı'nın kaleyle birlikte en önemli simgesiydi. Tarihi şöhrete sahip bu dere bizim semtimizin malıydı ve bu bizi içten içe çok mutlu ederdi. Aşk-ı Memnu romanının kahramanlarının yalı boylarınca yaptıkları Boğaziçi gezintileri ve Göksu mesiresinin uğrak yerlerinden biri olması, Osmanlı Boğaziçi medeniyetinin icatlarındandı. Bu İstanbul’a bir çeşit Venedik “Canale Grande” havasını da verirdi. Ben yaşımın çok müsait olmamasına rağmen çocukluğumda, Boğaziçi’nde zengin, orta halli, sandal sahibi ailelerin böyle Boğaziçi ve Göksu gezileri, hatta akşamlan mehtap sefası yaptıklarını hatırlıyorum. Anadoluhisarı Köprüsünün üstünde durur, derede volta atan sandallı aileleri ve onların köprünün altından geçişini, kayışını zevkle izlerdik. Zamanla bu sandal keyfi el ayak çekti semtimizden. Göksu Deresi kirlendi, balçıklaştı ve o insanlar ahirete göç etti; çocukları, torunları ise eski ahşap evlerini satarak başka semtlere, özellikle Kadıköy semtindeki apartman dairelerine sığındılar.

Anadoluhisarı Köprüsünden, o beyaz taş köprüden içerilere doğru ilerleyen Göksu Deresi’nin sağ ve sol taraflarında da bir hayat vardı. Köprüden içeriye doğru sol tarafta birkaç ahşap dere yalısı, ondan sonra Anadoluhisarı’nın yoğun çam ormanı içinde dereyi seyreden mezarlığı, mezarlıktan sonra da halat fabrikası gelirdi. Köprüden içeriye doğru sol taraf boyunca ise düz, verimli araziler yer alırdı. Bu arazilerden Hisar Köprüsüne yakın tarafa, Marmara Üniversitesi'nin Spor Yüksek Okulu ve top sahası inşa edilmişti. Ondan sonra ise yine düz, ağaçlı ve yeşil alanlar içerilere, ilerilere doğru devam ederdi. Eski Osmanlı kartpostallarında Anadoluhisarı Köprüsü’nden içeriye doğru bu düz ve verimli dere kıyısı arazilerinde sebze yetiştirildiği görülürdü. Genelde insanlar Çengelköy ve içerilerinde yeşil salata, marul, salatalık ve benzer yeşilliklerin, sebzelerin yetiştirildiğini, satıldığını bilirler. Ancak Anadoluhisarı Köprüsünden içeriye doğru giden dere kıyısında ve onların biraz arka taraflarındaki verimli bostan ve bağlarda da yeşillik ve sebze bolca yetiştirilirdi.

Göksu Deresi benim çocukluk ve gençliğe geçiş devrem olan 1966-1986 yılları arasında az çok temiz, balıkçı ve gezinti kayıklarının sığınak olarak çekildikleri, sandal ve kayık sporlarının yapıldığı bir dere idi. Marmara Üniversitesinde beni yetiştiren kıymetli hocam ve doktora tez danışmanım olan Prof. Dr. İnci Enginün, Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanlığı zamanında Anadoluhisarı Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okuluna dönüşen Spor Kampüsü'nde yapılan toplantılarda bu derede kürek kayık yarışları yapılmasını teklif ettiğini söylemişti. Göksu Deresi'nin kirlenmesi engellenseydi belki bu kürek yarışları eski sandallarla ve modern kürekçilerle "Göksu Sandal Kürek Yarışları" altında gelenekselleştirilebilirdi. Belki de Venedik gondol yarışlarının bu kez sandallarla yapılanı ortaya çıkardı. Bunu hayata geçiremeyişimizin arkasında, teknoloji çağına yenilmemiz yanında, günübirlik yaşayışımız ile acaba "kara toplumu-milleti" oluşumuzun etkisi yok muydu?

Anadoluhisarı otobüs durağı şimdiki yerinde değildi. Tam ortada, eskiden beri mevcut eczahanenin önünde idi. Otobüs durağı belediyenin tercihen kullandığı yarısı kırmızı yarısı bej renkte boyanmış olup Güzelcehisar levhası koyu sarımtrak bir levha idi. Levhanın içine semtin adı koyu siyah renkte harflerle yazılırdı. Durak, Pazar Sokağı denen şimdiki yere sonradan taşındı. Bu sokaktan yukarıya doğru yine bahçeli ahşap köşkler, evler yer alırdı. Bu evlerin büyük bahçelerinde ağaçlar, meyve ağaçları, çiçekler, güllerle dopdoluydu.

Boğaz sularından yumurtlamak için tatlı suya, Göksu Deresi'ne giren deniz kefallarını dere kenarında ve Anadoluhisarı Köprüsü üzerinde billur, temiz suların içinde seçmek, görmek gayet mümkündü. Boğaziçi'nin Çengelköy, Anadoluhisarı, Kanlıca gibi sahil köylerinin iç kesimlerine girdikçe verimli düz alanlar vardı. Buralarda salatalık, fasulye, biber, domates başta olmak üzere sebze, meyve ekim alanları bulunurdu. Anadoluhisarı'nın şansı Göksu Deresi idi. Sahil kıyılannda dikili meyve ve sebze bahçeleri bu dereden sulanabiliyordu. İstanbul'a büyük göç olup da Boğaz'ın tepelerine, Anadoluhisarı'nın içlerine ve derenin kaynağına yakın sağlı sollu evler, gecekondular yapılınca, Göksu Deresi de kirlenmeye başladı. Balıklar yüzmez oldu, lağım kokuları ve balçık dereyi kapladı. Göksu öldü, yıllar sonra yapılan arıtma ve temizleme işlemiyle nispeten bir düzelme oldu ve Göksu bugün yarı uyanık yan uykulu bir halde.

Anadoluhisarı, Göksu ve Boğaz'ın Anadolu yakasındaki tepelerin ev ve gecekondularla dolmaya başlaması benim hatırladığım 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasına dayanır. Kıbrıs'taki Türk kardeşlerimizi Rum zulmünden kurtarmak için 20 Temmuz 1974'te yapılan Mutlu Barış

Harekâtı sırasında ben sekiz yaşında idim. Evimizde o zaman Anadoluhisarı'nın belki birkaç evinde bulunan televizyonlanndan biri vardı. Babam siyah-beyaz bu televizyonu Almanya'dan getirmişti. Schaub Lorenz marka bu televizyondan Kıbrıs'taki Rum saldırılarını izliyor, dinliyorduk. Evdeki herkes, halam Nevin Seferoğlu, enişte Nihat Seferoğlu, babam Atilla Karakartal, annem Türkân Karakartal, ben ve yeğenlerim Yunus, Vehbiye ve diğer halam Emine Karakartal heyecan içinde idik. Bu görüntüler izlenirken evde biraz da sessizlik oluyordu. Akşamları karartma uygulandığından kaim perdeleri pencerelerimize çekip gaz lambaları veya az ışık veren lambalar kullanırdık. Sokakta ise arabaların farları, ilkokul defterlerimizi kapladığımız kırmızı ve lacivert kaplama kâğıtlarından lacivert olanı ile kapatılır, böylece ışığın kuvveti azalır, araba fark edilmezdi. Sokaktan geçen Fargo, Dodge gibi kamyon ve kamyonetlerin önlerine veya kapılarına Yeşil Kıbrıs haritaları yaptırılıp, "Kıbrıs Türktür" yazıları yazdırılırdı. Televizyonda, açılan toplu Türk mezarlarını görünce aile fertlerimiz "Vah zavallılar, Allah bu gâvuru kahretsin!" gibi sözler sarfederlerdi. Benim lise ve üniversite öğrencilik yıllarımda, boş vakitlerde veya ders esnasında zaman zaman defterime karaladığım ayyıldızlı Kıbrıs adası resimleri, bu çocukluk yıllarında bilinçaltıma işlemiş olmalıydı. Bugün on iki yıldan beri Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde yaşamam ve Lefkoşa'da Uluslararası Kıbrıs Üniversitesinde çalışmam, annemi yavru vatan toprağına defnetmem kaderin bir başka cilvesi veya tecellisi olmalıydı.

İşte bu Kıbrıs Harekâtı sonucunda dış dünya ve özellikle Amerika, Türkiye'ye silah ve ekonomik ambargo koymuştu. Gerçi bunun Türkiye'de millî silah sanayisinin kuruluşuna büyük faydası olmuştu. Bizler bir yandan Kıbrıs'taki kardeşlerimizin kurtulduğuna sevinirken, bir yandan da artan ekonomik sıkıntıları hissetmeye başlıyorduk. Gaz, yağ, pirinç başta olmak üzere temel gıda maddelerini bulmak sıkıntılı olmaya başlamış, kuyruklara girer olmuştuk. Amerikan ambargosu ve ekonomik bunalım Türkiye'nin dört bir yanını sarmıştı. İstanbul dışında Anadolu içlerinde, Doğu'da, taşralarda belli ki daha büyük sıkıntılar vardı. Bu da Türkiye'de iç göçü tetikledi. 1975 yılında Küçüksu Kasrı'nın üst kısmına değen tepelere dayanan köşk ve ahşap evlerde oturanlar yani bizler, Boğaz'ın tepelerine aniden dolan evlerin sahiplerini, gecekonduları tanımaya başlıyorduk. Maddi sıkıntılar, taşı toprağı altın masal diyarı İstanbul'a göçü artırmış ve Boğaz kıyıları, içleri, tepeleri dolmaya başlamıştı. Bu 1950'lerden sonraki üçüncü büyük dalga olmalıydı. Bir zamanlar komşulara gidip gelişte kapılar kilitlenmezken şimdi kilitleniyor, akşamüstleri kapı, pencere açık karşılıklı oturmalar veya birbirine gidip gelmeler azalıyordu. Yeni gelenler, yerlilerin evlerine, üstlerine başlarına tuhaf gözlerle bakıyor,

bu bakış belki bir tanışma arzusu olsa bile, yabancılıkla karşılanıyor ve güven duygusu oluşmuyordu. Bu İstanbul'un belki de kendi muhafazakârlığı idi. Anadoluhisarı'na gelenlerin, içlere yerleşenlerin özellikle bozuk Türkçeleri kulağı tırmalıyor, üst başları, giyinmeleri yerli halka itici geliyordu. Karagöz ve ortaoyunu metinlerinin İstanbul'da sevilmesinde şehre taşradan gelenlerin Türkçesiyle alay da etkili değil miydi? Bu mesafeli duruşu tetikleyen bir kaç olay da olmuştu. Örneğin 1975-76'larda bizim köşkün bahçesine ilk defa bir hırsız girmiş ve ipte asılı olan çamaşırları çalmıştı. Yakalanan suçlu ise göçle gelenler arasından çıkmıştı. Eskiden bir tek bekçi, bir mahalle bekçisi gece on bir, on iki sularında mahalleyi turlar, düdüğünü öttürerek "Ben buradayım merak etmeyin." demek isterken, bekçi ve polis sayısı şimdi artırılmıştı. Konu komşu birbirine gidip gelirken artık kapısını açık bırakmıyor, kapı önlerine sedirler atılıp yüksek sesle konuşulup gülüşülmüyordu. Sokaktan geçen tanımadık bakışlardan rahatsız olunuyordu.

Beyaz renkte kireç boyalı, taştan parmaklıklı Anadoluhisarı Köprüsü dar bir köprüydü eskiden ve sadece bir arabanın geçmesine izin verirdi. Beykoz veya Üsküdar semtinden gelen arabalar birbirine müsaade eder ve gürültüsüz patırtısız sırayla geçerlerdi onun üstünden. Sonra şimdiki geniş köprü yapıldı. Ancak benim çocuk muhayyilemde basit, beyaz parmaklıklı o taş köprü Anadoluhisarı'na girişi süsleyen bir inci gerdanlık gibi kaldı hep. Şimdiki köprüye ısmamayışımm altında o çocukluk günlerimin saf beyaz köprüsünü yok eden bir köprü oluşu yatıyordur herhalde. Eski Osmanlı kartpostallarında Anadoluhisarı Köprüsü'nün "ahşaptan" güzel bir bağlantı olduğu görülecektir. Neden onları koruyamadık Allahım. Venedik Canal Grande suyolunun üstünde ve Venedik Arsenal'inde taş ve tahta köprüler hâlâ nasıl duruyor ve korunuyor! İyi ki Anadoluhisarı'nın Osmanlı dönemi kartpostallarını vaktiyle toplamışım. Belki şimdi onları da bulmak büyük sorun. Ferdî çabalar haricinde de mazi, kültür sahipliğimizi çok gösteremedik, günlük yaşadık, yaşıyoruz.

Anadoluhisarı'na girişteki bu taşköprü iki yakayı birbirine bağlardı. Onun üzerinden geçerken ortasında durup aşağıda akan suyu, dereyi veya dereye giren balıkları seyretmek, tekrar edeyim ayrı bir zevkti. Göksu Deresi içeriye doğru giderken de o zamanlar suyolu olarak alanı genişti, bataklaşmış ve dar değildi. Sağlı sollu kıyısında kimisi tanıdıklarımız olan Hisar'ın yerli aileleri otururdu. Buradaki evlerin Osmanlı zamanından beri bir çeşit dere yalısı olarak inşa edilmiş olduğu eski kartpostallardan da anlaşılıyor. Bu dere yalıları bitince de hemen bu sağ kıyıda Anadoluhisarı Mezarlığı başlardı. Sol tarafta ise Spor Akademisi olarak bildiğimiz yerleşke bulunuyordu ki şimdi

Marmara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu'dur. Küçükken bu verimli, yeşil alana bu çirkin taş bina ve binaları kimler yapmış diye hep sorardım. Küçüksu, Göksu, Yenimahalle, Anadoluhisarı doğal irili ufaklı ahşap ve taş evleriyle bir yerleşime sahipken, Spor Akademisi binaları gözümüzü hep bozardı. Şimdiki mimarî çirkinliklere, kalabalıklara, bozulan Anadoluhisarı'na bakıyorum da meğer Spor Akademisi o zamanlar hiçbir şey değilmiş.

Anadoluhisarı'na taş köprüyle girerken solda Boğaz'a açılan tarafta dere kıyısında meşhur Dere Kahvesi bulunurdu. Sırtını kale duvarına dayamış, dereye doğru bakan, üstü çardakla örtülü Dere Kahvesi yerli ahaliden erkeklerin uğrak yeriydi. Ilık havalarda ve yazın önüne atılan kare tahta masalarda ve sandalyelerde oturup sohbet etmek, kahve içmek ve denizden dereye doğru giren motorları, balıkçı kayıklarını ve gezinti sandallarını izlemek gerçekten birer hoşluktu. Huzurlu ve çığırtkan olmayan bu ortamdaki hayat, ses, akan yaşantı sizi hiç rahatsız etmez, bilakis rahatlatırdı. Babam da beni elimden tutarak buraya indirir, orada arkadaşlarıyla konuşup kahve içtikten sonra önünde ilerleyen yoldan denize doğru veya kale içine beni götürürdü. Bundan birkaç yıl önce TRT 2 kanalında siyah-beyaz olarak çekilmiş, şimdi ismini hatırlayamayacağım ama Müjdat Gezen'in ilk oynadığı film olduğu söylenen 1960 ortaları veya sonlarına tarihlenen bir sinema filmi izlemiştim. Filmde konunun Dere Kahvesinin civarında geçişini büyük bir heyecanla takip etmiştim. Dere Kahvesi yanında kale duvarına yaslanmış duran ve içinde bir ailenin yaşadığı, bir kere ziyarete gittiğimiz ve içinin bana mahzen gibi karanlık geldiği o ahşap evi görünce hem anılar uyanmış, hem de o kareler benim gözlerimi yaşla doldurmuştu. Şimdi bu ev de yok tabii.

Dere Kahvesinin önünden deniz istikametine yürüyünce tatlı su ile deniz suyunun birleştiği ve önünüzde Boğaz manzarasının canlandığı burna çıkılırdı ki burası Toplarönü diye anılırdı. Kale toplarının denize dönük olması muhtemelen orayı böyle isimlendirmişti. Toplarönü Hisarlıların ailecek denize girmeyi tercih ettikleri bir yerdi. Biraz kum, biraz kayalık yerleri vardı diye kaldı hafızamda Toplarönü'nün. Burası ileride bahsedeceğim Küçüksu Plajı değildi ama halkın, gençlerin deniz, yüzme ihtiyacını karşılardı. Biz Türkler kara kökenli bir ulustuk ve denizden ziyade, karaya toprağa, deniz suyu yerine de tatlısuya bağlı idik. Yaşantımızda sebil, çeşme ve şadırvanların fazlalığı tatlı suya daha çok düşkün olduğumuzun kanıtlarındandı. Atalarımızın Orta Asya'dan Balkanlar'a kara ile toprak ile uğraşmak, ekip biçmek, çiçek dikmek sevdiği bir meşgale idi. Ancak Boğaziçi kültürünün, yaşantısının en büyük özelliklerinden biri denizle karışmaktı. Boğaziçi semtlerinde yetişen İstanbullular kara ile denizi yaşantılarında birleştirmişlerdi. Boğaz'da, Beylerbeyi, Anadoluhisarı, Paşabahçe,

Beykoz, Sarıyer, Bebek'te doğup da yüzmek bilmemek ayıp değilse bile tuhaf karşılanabilirdi. İşte biz Anadoluhisarlılar da denize Küçüksu Plajı ile Toplarönü'nde girerdik. Bir üçüncü denize giriş yerimiz Hisar ile Körfez arasında daha Körfez'e dönmeden şimdiki Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'nün Anadolu yakası ayağından Kanlıca istikametine doğru olan kıyı plajıydı. Şimdi o alanda yan yana Boğaz'ı seyreden boğaz villalan duruyor. Tabiatın armağanı plajımız yıllar yıllar önce yok oldu, öldü. Buradan denize girerken etraf o kadar tenha idi ki sanki bütün deniz, kumluk bizim sanırdık. Babası, 1. Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'na sığınan ve Yavuz adı verilen (Alman) savaş gemimizin ikinci kaptanı Yunus Kaptan olan, aynı zamanda halamın eşi bulunan ve bana, birlikte oturduğumuz için "amca" dedirtilen eniştem, eski deniz subayı Nihat Bey, deniz suyuna alışalım, yüzme öğrenelim diye bizi Körfez'in, Boğaziçi'nin sularına daldırır daldırır çıkarırdı. Bu kumsallık alanın yanı başı sonradan denizden kepçeyle kum çekilen, çıkartılan bir yer oldu. Oraya denize gidiş gelişler azaldı. Bunun gibi Kandilli vapur iskelesi ile Çengelköy ve Beylerbeyi arasında da kum çekilen, kamyonların girip çıktığı yerler vardı. Bunların hepsi ortadan kalktıktan sonra zengin villalarının kondurulduğu yerler oldu.

Dere Kahvesi'ndeki yolculuğumuza devam edelim: Dere Kahvesi'nin önü kayık, sandal, motor trafiğinin yaşandığı bir su yoluydu. Şimdi o zamanki Dere Kahvesi önüne, o su yolu bana hep Venedik'in ara sokaklarını, kanal aralarındaki su yollarını hatırlatır. Nedim Gürsel'in bir yazısında tesbit ve Resimli Dünya romanında işaret ettiği gibi, İstanbul ve Venedik birbirinin ikizi gibi idiler bir noktada. Kurşuni, sisli, yağmurlu ve aynı zamanda güneşli iki kent. Gondollara karşı sandallar, San Marco güvercinlerine karşı Yenicami güvercinleri... San Marco alanının karşısındaki Guidecca Adası ve evleri ise yazara Aradoluhisarı ve Boğaz'ın Anadolu kıyılarını hatırlatıyordu. İşte Anadoluhisarı ve Dere Kahvesi önleri...

Dere Kahvesi'nin önüne balıkçı, meyve sebze, kömür ve yük tekneleri yanaşırdı. Dere Kahvesi'nin önünden giden yol sizi doğru az önce anlattığım Toplarönü Burnu'na götürürdü. Şayet düz gitmeyip de sağa doğru dönerseniz Hisar'ın önüne gelirdiniz. Alçak bir giriş kapısı sizi karşılar, o taş girişinden başınızı eğerek geçip kalenin içine girerdiniz. Hisar'ın içi bankların ve bir iki çocuk park eşyasının tahtırevan, kaykay gibi nesnelerin bulunduğu yerdi. Orada oynamayı severdik. Kaykaydan ziyade dik duvarlara, merdivenlere tırmanarak kalenin surlarına doğru çıkmak ve oradan karşıyı Rumelihisarı'nı görmek isterdik. Benim çocukluk ve ortaokul yıllarımda Türk tarihi ile ilgili, okullarda okutulmuş doğru düzgün bir bilgi ve kitap hatırlamıyorum. İlkokul öğretmenim -öldüyse Allah rahmet eylesin- Halit Demirci bizi

derslerde bilinçli yetiştirmeye çalışırdı. İlk ve ortaokulda, ilkçağ ve Avrupa tarihine ait şeyler çok ilgimi çekmezdi. Belki ailemin anlattığı Osmanlı saltanatı, saray, tarih bağlamındaki konuşmalardan ötürü Osmanlı-Türk tarihini severdim. Ancak Türk tarihinin çocuk yaşta, bilinçaltıma yerleşmesinde iki üç unsurun çok etkili olduğunu yıllar sonra keşfettim. Bunlardan biri resimli çocuk çizgi romanı olan Tarkan idi. Onun Türk tarihiyle ilgili maceralarını, kahramanlıklarını büyük zevkle okurdum. Beni ulusal bilinç açısından etkileyen ikinci şey her Cumhuriyet Bayramında, 29 Ekim'de, evimizin çatı katından onun ön cephesini kaplayacak kadar büyük olan Türk bayrağını sallandırmamızda Tarih bilincimdeki bir diğer hazırlayıcı doğup büyüdüğüm mekân olan Anadoluhisarı ve tabii ki Hisar'dı. Onun içinde oynarken aile büyüklerimizden İstanbul'un fethine dair bilgiler dinler, bazen de sorularla onları bunaltırcasına bilgiler almaya çalışırdım. Kaledeki toplar nereden gelmişti? Kalenin burçları niye bu kadar büyüktü? Oraya çıkılabilir miydi? Fatih kimdi? Niçin Rumelihisarı Anadoluhisarı'ndan daha büyüktü? Bu gibi sorulan babam kale içinde bana sabırla cevaplardı. Hisar kalesinin tamamen Boğaz'a, deniz kıyısına bakan kısmı Rumelihisarı'nı görürdü. Bu boşluk, pencere gibi karşıya açık ön taraftaki sahilin, sağı ve solu güzel iki yalı ile süslüydü. Bu dar sahilde oturur, karşıyı seyrederdik. Kalenin bu ön tarafından hemen hafif yokuş yukarı dar bir yolla Hisar semtinin içine çıkan kısmında, kale duvarına bitişik PTT şubesi bulunurdu. Sanırım bugün de aynı işlevini sürdürüyor.

Anadoluhisarı Köprüsü'nü geçip sağa ve sola sapmadan düz gidince kalenin içine, iskele ve etrafından ibaret olan Anadoluhisarı'na adım atmış olurdunuz. Hisar'ın içinden geçerken unutamayacağım bir tablo da kale duvarının oyuğuna, oradaki bir boşluğa yılbaşı geldiği zaman hindi sürülerinin dolmasıydı. Göze batan bu yerde yılbaşı hindileri satılırdı. Bazen bu yer kaldırılmaz, aralıklarla başka hindi satıldığı zamanlar da olurdu. Anadoluhisarı'nın girişi şimdiki gibi geniş değildi. Bu genişletme sonradan yapıldı. Kale içinden Hisar'a dönülürken tek arabanın sığabileceği dönemeç vardı ve kale duvarının o noktadan açılıp kesildiği girintili çıkıntılı kesik taş duvardan belliydi. Onun bile bir güzellliği vardı aslında.

Hisar'dan içeri girince küçük bir Boğaz semtinde bulunması gereken bina ve esnafla karşılaşırdınız. İskeleye yakın, denize nazır bir yerde küçük bir kahvehane, vapur iskelesi, denize nazır turistik Kale Restoran, Üsküdar dolmuş durağı, eski tarz döşeli ve eski eczacılık nesneleriyle süslü ahşap taş karışımı bir eczane, köfteleriyle meşhur bir lokanta, manav ve balıkçı dükkânı... Anadoluhisarı'nda iskele önündeki nispeten geniş alan, dolmuşlann beklediği yerdi. İskelenin çıkışına göre sol tarafına Kale Restoran, sağ tarafına ise ahşap denize

nazır ufak kahvehane düşerdi. Bu kahvehane yeri bugün de mevcut. Tanpınar'ın Huzur romanında da geçen, Mümtaz ile Nuran'ın dinlendikleri kahvehane muhtemelen burasıdır: *Her şeyin yükü altında ezildiği bu saatte elele içlerindeki garip talih sezişiyle Anadoluhisarına kadar geldiler. Orada iskelenin sağındaki küçük kahveye girdiler. Gece adamakıllı inmişti. Bütün iskele boyunu lüfer avına çıkmış sandallar kaplamıştı.*

Anadoluhisarı gibi Boğaziçi kıyılannda doğmanın yetişmenin getirdiği bazı özellikler vardır. Onlardan biri de küçük yaşta yüzmeyi öğrenmek idi. Gıda olaraksa balığa düşkünlük... Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur romanında Nuran'ın dayısı Tevfik Bey'in yemek metodu ve barbunya balığı hakkında anlattıkları bize pek de yabancı değildi. Anadoluhisarı'nda temel beslenme kaynağımız balıktı diyebilirim. Hisar'a o kadar çok balık gelirdi ve tezgâhlar o kadar çok balıkla dolardı ki... Palamut, lüfer, mezgit, kalkan, istavrit başta olmak üzere türlü balığa doyardık. Ancak balık sezonunun kapalı olduğu zamanlarda onun yerini et ve tavuk alırdı evlerde.

Anadoluhisarı'ndan çıkışta aile fertlerinin ve babamın ahbap oldukları iki yer vardı. Bunlardan biri sahilde yalıda yaşayan Esat Beyler idi. Güzel bir yalı idi bu ve onlara gitmeyi severdim. Boğaziçililerin kendi aralarında da zaman zaman ziyaretleri olurdu. Ancak bu çok sık, her an yapılan bir ziyaret değildi. Beylerbeyi, Çengelköy, Kandilli ve Vaniköy'de köşk veya yalılarda oturan uzak akraba ve arkadaşlara belli bir adap içinde ve nadiren gidilirdi.

Kanlıca yolu üzerinde sağ kolda kereste/ağaç işletmesi vardı. Bunun sahibi babamın da arkadaşı Karadeniz kökenli Mehmet Bey idi. Kibar, terbiyeli bir insandı. Benim Türk-İtalyan kültür ilişkileri üzerine çalışmamın ve İtalyanca öğrenmemin kıvılcımı belki de çocuk yaşlarda bu işletmede atılmıştı. Mehmet Bey kütük, kereste, ağaç işleriyle uğraşırdı. İtalyan Beretta tüfek yapımcıları yani İtalyan yetkilileri buraya gelir ve tüfek tahtalarını bizden, Türkiye'den satın alırlardı. Orada tanıştığım İtalyanlar bana İtalyanca kasetler, dergiler hediye etmişlerdi. İlkokul sonda veya orta birde idim. Hediye edilen kasetlerdeki şarkılar İtalyan müziklerinin 1960'lardan 1970'lere gelenleri ve yeni İtalyanca şarkılardı. Onları ortaokul sırasında dinlerdim. Kulağım bir yandan evimizde aile büyüklerinin sevdiği alaturka şarkılarla, bir yandan yeni çıkan Türkçe aranjman ve Türkçe sözlü pop müzik parçalarıyla, bir yandan da İtalyanca müziklerle doluyordu. Bu İtalyanca müzik dinleme merakı yıllar sonra beni İtalyanca öğrenmeye itti ve Türkoloji tahsiliyle de birleşerek bugün Türk Kültüründe İtalyanlar, Türk Edebiyatında İtalya, Türk-İtalyan Kültür ilişkileri gibi kitaplarımı doğurdu.

Küçüksu

Küçüksu kasrının yanı başından denize dökülen Küçüksu Deresi ile Göksu Deresi arasında kalan bölge meşhur Küçüksu Çayırı idi. Bu çayırlık alan, girişinde Küçüksu, bitişinde ise Göksu dereleriyle çevrili düz, büyük ağaçlı verimli bir yarımada idi âdeta. Küçüksu Kasrı hemen Küçüksu Deresinin denizle birleştiği yerde, denizin yanıbaşında bulunurdu. Kasrın Hisar istikametinde yanı başında da tarihî bir Osmanlı çeşmesi vardı ve etrafında eski Osmanlı mezar taşları dağılmış idi. Küçüksu kasrının tarihçesi sonradan öğrendiğimize göre 1. Mahmud zamanına kadar iniyormuş. Önce ahşap olan köşkü Sultan Abdülmecit daha sonra şimdiki haliyle taştan inşa ettirmişti. Küçüksu ve Göksu'nun revaçta olduğu dönemin Sultan 2. Abdülhamit'in padişahlığına denk düştüğü çeşitli kaynaklarda kayıtlı. Büyük romancılarımızdan Halid Ziya Uşaklıgil'in 1900 tarihli Aşk-ı Memnu romanındaki Göksu gezisi sahnesi tam bu evreyi işaret eder.

Küçüksu Kasrının yanı başında Küçüksu Çeşmesi vardır. 3. Selim'in yaptırdığı 1806'ya tarihlenen Mihrişah Valide Sultan çeşmesi. Benim çocukluğumda bu çeşmenin etrafı açıktı. Çeşmenin yanında oynar, oturur, süslü Osmanlıca yazılı kitabeyi seyrederdik. Yıllar sonra Küçüksu'nun ve çeşmesinin bir kartpostalı elime geçince çeşmenin etrafında dizili Osmanlı mezar taşları beni şaşırtmıştı. Hafızamı zorladım ve yanılmıyorsam benim çocukluğumda hayal meyal o kabir ve mezar taşlarından biri ikisi çeşmenin geniş alanında, oralarda duruyordu. Küçüksu çeşmesi eskiden açık ve korumasız bir alandı. Muhtemelen kartpostallarda gözüken kabirler ve kabir taşları zamana ve insanların tahribatına yenik düşmüştü.

Küçüksu Kasrı'nın ve Osmanlı çeşmesinin içeri doğru tam karşısına düşen alan Küçüksu Mesiresi olarak bilinirdi. Buranın her şeyden önce mısır kazanları ünlü idi. Zamanı gelince, simsiyah dev mısır kazanları taş ocaklar üstüne kurulur, altlarına odunlar atılır ve kaynayan kazanlarda Anadoluhisarı'nın verimli topraklarında yetiştirilmiş, mis gibi iri taneli, gerçekten süt gibi kokan mısırları kaynatılırdı. Yenimahalle, Göksu ve Anadoluhisarı halkının en büyük eğlencelerinden biri akşamüstleri veya hafta sonları buraya taze sütlü mısır yemeye gelmek, deniz kenarında oturmak ve çayırda yürüyüş yapmaktı. Yerli halk bu vesileyle uzun zamandır görüşemedikleri varsa onlarla karşılaşırdı. Bu mısır ziyafetinin ve çayır gezisinin bir işlevi de, evlilik çağına gelmiş kızı olan ailelerin kızlarını, damat adaylarına ve onların annelerine, tesadüfi karşılaşmalar yaratıp

beğendirmelerini sağlamasıydı.

Mısır keyfini artıran hususlardan biri, gözünüzün önünde kabuğundan, yapraklanndan soyulan mısırların pişirilmesi ve kaynadıktan sonra kendi yaprağı içine tuzlanıp konarak size sunulmasıydı. Mısır satıcıları bir başka âlemdi. Her şeyden önce Anadoluhisarı'nın fakir halkından kişilerdi. Bunun yanında irili ufaklı bağ, tarla sahipleri ve çingeneler de mısır satıcıları arasındaydılar. Hepsinin ortak özelliği neşeli ama ağırbaşlı ve terbiyeli insanlar oluşuydu. Müşterileriyle laubali olmadan, gülerek hal hatır sorarlar, nezaketle cevap verir, mısırlarını satarlardı. Bunun tersine hareket eden mısırcı dışlanır, satış yapamaz, ya kendine çeki düzen verir ya da tezgâhını başka yere taşırdı.

Küçüksu Çayırı'nın ilk konukları olan mısırcılardan sonra ikinci sıraya bisikletçileri ve lunaparkçıyı koymak gerekir. Ağaçların gölgesi altına sıralanmış envai çeşit bisiklete binmek için ben ve yeğenlerim can atardık. Bisikletlerin on beş, yirmi dakika, yarım saat, bir saat gibi sürelerle kiralandıklarını hatırlıyorum. Mısır kazanlarından çayır içlerine doğru giden sağlı sollu ağaç kaplı yolun Hisar tarafında, kenarda lunapark açılırdı belli zamanlarda. Burası ailelerin ve çocukların vakit geçirmeleri için mükemmeldi. Tabii, bütün bunlar Küçüksu ile Göksu derelerinin arasına girmiş, önü deniz manzaralı ve ağaçlıklı Küçüksu Çayırı'nı âdeta bir saadet adasına çevirirdi. 1953-56 yılları arasında İstanbul Fatih ve Beykoz nahiye müdürlüklerinde bulunmuş olan dedem Mehmet Ali Karakartal, Küçüksu mesiresine ağaçlar diktirmişti ve 1975-80 yılları arasında çayırdaki yirmi otuz senelik daha genç ağaçlar bunlardı; ailem onları bana ve yeğenlerime iftiharla gösterirlerdi.

Küçüksu Çayırı'nın Anadoluhisarı Köprüsü'ne doğru giden, deniz kıyısında yazlık bir sinemamız vardı. Şimdiki Öğretmenevi'nin yanına düşen bu sinemada aileler yerli ve yabancı filmleri izlemeye giderlerdi. Sinemaya gelen yerli halk, Anadoluhisarı insanı gayet temiz ve şıktı. Büyük zenginlik içinde değildiler ama tasarrufun sevildiği ve mecbur hissedildiği o yıllarda insanlar, sayısı belki iki üçü geçmeyen gömlek, pantolan, etek, ceket ve sair kıyafetlerini çok temiz, sanki yeniymiş gibi tutarlardı. Buraya sinema izlemeye gelenler televizyonun ve gecekonducuların gelişiyle oradan el ayak çektiler. Sinemalar kalitesiz filmler getirmeye başladı, sinema adabı ve görgüsü bozuldu. Bir müddet sonra da yazlık sinema kapanmak zorunda kaldı. Bazen televizyonlarda, 1960'lı yılların Amerikan filmlerinde insanların yazlık sinemaya gidişlerini ve üzerlerinde kıt kanaat temin ettikleri zarif kıyafetleri görünce, bu sahneler bana hep Küçüksu yazlık sinemasını ve o günlerimizi hatırlatır.

Küçüksu Kasrı beyaz sarımtrak taştan yapılmış, beyaz demir parmaklıklı, süslü bir kasırdı. Küçüksu Kasrı'nın bekçisi Mustafa Efendi (Mustafendi) -İstanbulluların dilinde Mustafa ismi böyle kısalmıştı ve Yahya Kemal Beyatlı, "Kocamustapaşa" şiirine de bu söylenişi taşımıştı- aynı zamanda bizim köşkün alt katında belli bir dönem eşi ve kızlarıyla kiracımız olmuştu. Halk insanıydılar. Bekçi Mustafendi terbiyeli biriydi ve Küçüksu Kasrı'nın bekçisi olduğu için Hisar-Yenimahalle halkı arasında saygı görürdü. Mustafendi, kendi halinde, dürüst bir insandı. Hafif pala bıyıklı, hafifçe göbekli ve yüzündeki iri favorileriyle sempatik biriydi.

Benim, yeğenlerim Yunus ile Vehbiye'nin ve küçük halam Emine'nin en sevdiği şeylerden biri, Mustafendi'nin ayarlanabildiğinde, vazifesini ihmal etmemek şartıyla, bizi Küçüksu Kasrına kendi ailesiyle birlikte cümbür cemaat götürmesiydi. Evimizde Osmanlı kültürüne ve eski İstanbul gelenek ve yaşantısına dair devamlı konuşmalar olduğundan, antika eşyalar, aynalar bulunduğundan, Küçüksu Kasrını dolaşmak hoşumuza giderdi. Halam Nevin Seferoğlu'nun Osmanlı hayranlığı çok fazlaydı. Bizlere bir şeyler anlatırdı Osmanlı medeniyeti ve insanlarıyla ilgili olarak. Mustafendi ile Küçüksu Kasrındaki gezintimiz kimi zamanlar ziyaret saati bitiminden sonra veya hafta sonları olurdu. Koca kasır, bahçesi, mobilyalan, merdivenleriyle sanki bizim sayılırdı o zaman. Ne de olsa Mustafendi'nin yakını idik ve onun salahiyeti altındaydık. Kasırdaki tablolar, yaldızlı Osmanlı mobilyaları çocuk yaşta ruhumuza bir estetik haz verir veya evimizdeki eşyalardan almaya başladığımız bu hazzı daha kuvvetli hissetmeye başlardık. Kendi evimizdeki eski, antika eşyaların kokularıyla Küçüksu Kasrı'nın koltuk, kanepe, halı, tablo, kısaca eşya kokusunun içimize ne kadar çok sindiğini yıllar sonra bu değerleri, ev ve eşyalarımızı kaybedince anladım. 1980'lerin ortalarında köşkten apartmana geçince ve Küçüksu Kasrı sefamız bitince o kokular da benim için kaybolmuştu. Ama ne kadar yanıldığımı yıllar sonra Kıbrıs'ta, Lefkoşa'da anladım. Bir gün eski KKTC Meclis başkanlarından Hakkı Atun'un Lefkoşa'nın eski semtlerinden Köşklüçiftlik'te bulunan bahçeli müstakil evine ziyarete ve kahveye davetli idim. Kitaplar, Kıbrıs Türkleri, İtalyan kültürü gibi konularda sohbet edecektik. Hakkı Atun'un küçük sayılabilecek evine girdiğim zaman, evin içinde 1960-70'li yıllardan kaldığını düşündüğüm kimi eşyaların, ahşabın kokusu, sehpaların, sehpa örtülerinin, perde ve halıların kokusu, benim bilinçaltıma sinmiş uyuyan duyumu canlandırdı. Itır şişesinin kapağı aralandı ve burnumun direğine, ucuna, unuttuğumu sandığım ve yirmi yıldır tütemediğim o eski eşya parfümü, râyihası yeniden geldi. O an ne sarhoş ve mutlu olmuştum!

İşte bu eşya kokusu ve insanoğlu ilişkisi, bana Anadoluhisarı'nda

doğduğum köşkten, büyüdüğümüz taşevden ve Küçüksu Kasrı'ndan geliyordu. Bu koku duyumun gelişmesinde kasır bekçisi Mustafendi'nin de payı vardı. Tanpınar'ın eşya-insan münasebeti ile ne demek istediğini anlayabiliyorum artık... Mustafendi görevine, kasır bekçiliğine çok bağlı bir insandı. Ziyaretimizin yarım saati geçtiğini hatırlamıyorum. Bizi yollattıktan sonra tamamen ana giriş kapısını kilitler ve görevinin başına geçerdi. O zamanki konuşmalardan kasrın görevlisinin, bekçisinin az olduğu, iyi ısıtılmadığı, tamir gereken yerleri bulunduğu, denize doğru kaydığı ve bütçe yetersizliği gibi sözleri hafızamda kalanlardan...

Tarihî süreçte olduğu gibi, benim çocukluk yıllarımda da aile fertlerimizle, Anadoluhisarı sakinleriyle birlikte, eğlence, dinlence, vakit geçirme ve birbiriyle karşılaşma merkeziydi Küçüksu Çayırı. Göksu sandal sefalarını ve Küçüksu Çayırı'nı bitiren hadise ise 1. Boğaziçi Köprüsü'nün yapım kararı oldu. Anadolu yakasından Avrupa yakasına geçebilmek için dolmuşla Üsküdar'a gider, oradan arabalı vapura, binerek Kabataş'a geçerdik. Artan nüfus ve araba sayısı artık bir köprüyü gerektiriyordu. Köprü yapımında kullanılacak malzemenin, çıkarılacak taşların, dev demir, çelik blokların, parçaların depolanacağı, monte edileceği yer olarak Küçüksu Çayırı ve yazlık sinemanın karşısına düşen panayır alanı seçilmişti. Kim bu seçimi yapmıştı bilmiyorum. Ancak aile fertlerimizin buna kızdığı bugün gibi aklımda. Babam, halam ve annem; "Mahvedecekler çayırı, ağaçlara yazık!" diyorlardı. Tuhaftır, bir yandan da iki yakanın Boğaz Köprüsü ile birbirine bağlanması ilgi çekici geliyordu halka ve bizimkilere. Keşke hiçbir şeyi bozmadan hem Küçüksu'yu koruyarak hem köprüyü inşa ederek bir orta yol bulabilseydik. Bugün Küçüksu ve Hisar'ı bitiren hadiselerden biri buraların köprü için şantiye olarak kullanılmasıdır.

Anadoluhisarı ile Kanlıca arasında bulunan, Varşova'dayken, İslav zevkinden bir tad alamayan Yahya Kemal Beyatlı'ya;

Sandım ki uzaklaştı yağan kar ve karanlık

Uykumda bütün bir gece Körfezdeyim artık!

şeklinde ilham veren bir körfez vardı. Körfez olarak da bu bölge anılıyordu. Onun tam karşısında tepelere doğru yükselen bir yol vardı ki, bu yol şimdiki Kavacık'a giderdi. İşte Boğaziçi Köprüsü'nün yapımında kullanılacak olan taşlar bu yolun yanı başındaki bir tepeden patlatılıyor, kepçe ve buldozerler ile kırılıyor, kamyonlarla da Küçüksu Mesiresi'nin yanı başına taşınıyordu. Köprü malzemeleri, çelikleri burada monte ediliyor, Küçüksu vapur iskelesi tarafında

yüzen büyük dubamsı taşıma vapurlarıyla Beylerbeyi'ne köprü yapımına götürülüyordu. Toz, toprak, kirlilik yanında çayıra, Anadoluhisarı'ndan gelen yolun kapatılması, araç-gereçlerle doluşu, işçi kalabalıkları, birden yerli halkın ayağını Küçüksu Çayırı'ndan çekmesine yol açtı. Artık ne mısır kazanları kuruluyor, ne dönme dolapçılar geliyor ne de bisikletçiler iş yapabiliyordu. Çayır âdeta bomboş, ıssız ve sessiz kalmıştı. Bu ıssızlık Küçüksu'ya hiç yakışmıyordu. O zamanlar çevre bilincinin çok geliştiğinden söz etmek de mümkün değildi.

Göksu-Küçüksu Mesiresi'nin tarihî bir değeri olduğu daha önce de söylediğim gibi aile büyüklerimiz tarafından bize anlatılırdı. Yıllar sonra Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazanıp, Küçüksu'nun, Göksu'nun koynundan Aksaray-Fındıkzade taraflarındaki fakülte binamıza giderken yolda Göksu-Edebiyat bağlantısını düşünürdüm. Gerek bize anlatılanlardan, gerekse o zamanlar siyah-beyaz olarak çekilip Türk romanından televizyona ilk kez uyarlanan dizi kabul edilen Aşk-ı Memnû romanından, "Edebiyat-Göksu" bağlantısı zihnime yer etmişti

Küçüksu Kasrı'nın yanı başından Boğaz'ın sularına karışan Küçüksu Deresi -adı üzerinde- minnacık bir dereydi. Küçüksu Kasrı ile plajını birbirinden ayırırdı. Kandilli'den gelen, Küçüksu Mezarlığı'nın önündeki geçen araba yolu, dar bir köprüyle Küçüksu tarafına geçerdi. Eskiden, şimdi kurutulmuş veya çekilmiş olan bu derenin üstünden geçip sağa döndüğünüzde Hisar ve Yenimahalle yönüne giderdiniz. Bugün de öyledir. Ancak köprüden geçilince bugün dümdüz devam eden ve Küçüksu Ça-yırı'nın ortasından geçen yol yoktu o zamanlar 1. Boğaziçi Köprüsü'nün yapımında şantiye olarak kullanılan Küçüksu Çayırı, daha sonra ikinci bir cinayete kurban gitmiş, yolu kısaltmak ve genişletmek düşüncesiyle ortasından asfalt yol geçirilmişti. Biz yine eski yoldan gidelim ve Yenimahalle'ye dönmeden Küçüksu Deresi'nin kaynağının geldiği tarafa doğru dümdüz devam edelim: Şimdi buralar yeni yeni semtlerle, apartman ve gecekondularla doludur. Küçüksu Deresini pisleten de yanı başına yapılan ve lağımlarını dereye akıtan bu evler oldu. Küçüksu Deresi'nden içeriye doğru, benim de bitirdiğim, bostanlık bir alanın yanına kurulan Anadoluhisarı Ortaokulu vardır. Küçüksu Deresi'nden içlere doğru gittikçe eniştem Nihat Seferoğlu'nun da görev yaptığı Ekmekçioğlu Tuğla Fabrikası bulunurdu. Sağ ve sol tarafları tepelerle çevrili olan Küçüksu deresi boyunca yürür, eniştemi iş çıkışı karşılar, oradan evimize dönerdik. Bu uzun, belki yarım saatlik bir yürüyüş idi. Hava hafif kararmaya başladığında, karaltı çökünce tepelerden çakal sesleri, ulumaları yükselirdi. 1970'lerin Boğaziçi tepelerinde çakal olurdu.

Küçüksu Deresi'nin Boğaz'a döküldüğü ağız kısmına dönersek şunu söyleyeyim ki burada küçük bir hayatın canlılığını görmek mümkündü. Tatlı su ile deniz suyunun birbiriyle buluştuğu bu ağızda, kıyı kesimde sazlar yükselir, balıklar gözükür, karabatak ve benzeri su kuşları dolaşır, avlanırdı. Plaj yönünde denizin ucuna doğru eski ahşap bir kulübe vardı. Belki bir ev, belki bir balıkçı barınağı, evi idi bu. Osmanlı kartpostalında o kulübeyi görmek mümkün. Benim çocukluk yıllarımda 1970'lerde orası hâlâ kırıkdökük ama ayakta idi.

Küçüksu Deresi'nin kenarından Küçüksu Çayırı'nın başladığı yer ile Yenimahalle yokuşu arasında kalan bölge verimli bir bağlık, bostanlık alandı. Bu araziyi sonraları, bugün de levhası "Kasımoğlu Fidanlık" şeklinde asılı olan, bağ bahçe işlerinden anlayan kibar bir bey satın aldı. Bu bey bostanı aynı zamanda bir fidanlığa çevirdi ve çeşit çeşit ağaç üretti, sattı. Küçüksu Çayırı'ndan açılacak yeni yol, fidanlığın ortasından geçme durumunda kaldığından herhalde bir kamulaştırma oldu ve Kasımoğlu Fidanlığı ikiye bölündü.

Göksu ve Göksu Deresi

Taş köprüden geçip Hisar'a girmeden önce sağa dönen ince bir yol daha vardı. Kalenin hemen hemen arka tarafına düşen ve kale sırtları ile Göksu Deresi arasında kalan ve içerilere doğru giden bu yer zengin bir yerleşime ve kültüre sahipti. Her şeyden önce bahçeli güzel evleri bu yol boyunca görürdünüz. Biraz ileride Göksu Deresine doğru sağ tarafta ilkokul binası bulunurdu. İlkokulun duvarının dışında bir ağacın dibine gölgesine dayanmış bir türbe sizi beklerdi. Yeşil parmaklıklı Hasan Baba türbesine halk saygı gösterir, geçerken dua okur, dilekte bulunurdu. Mum yakma, bez bağlama gibi folklorik, pek de İslamiyet'le ilgisi bulunmayan işlemler yapılırdı. Türbeyi geçtikten sonra yine sağlı sollu bahçeli evler ve nihayet güzel bir Osmanlı çeşmesiyle birlikte halat fabrikası'na doğru sol tarafından çam ağaçlarının sağ tarafından Göksu Deresi'nin uzandığı Göksu-Hisar kabristanı başlardı. Burada epeyce eski mezar vardır. Bizim aile kabristanımız da buradadır. Karakartal aile kabristanı... Vaktiyle Göksu Deresi'nin kıyısına yapılmış olan halat fabrikasının duvarları, sınırları başlayınca, kabristan yolu boyunca yapacağınız yürüyüşün Göksu manzaralı kısmı, o duvarlarla kapanırdı. Duvarların bittiği yerde Halat fabrikası vardı. Onun da Göksu'nun içine, kıyısına yapılması, fabrika yeri olarak buranın seçilmesi gerçekten Göksu'nun uğradığı suikastlerden biriydi. Spor akademisi ve halat fabrikası! Gözü bozan, tarihi mekâna yakışmayan iki bina/alan idi. Fakat Hisar'ın kalabalık olmayan nüfusu, yeşillikleri, köşkleri, kabirleri, çayırı ve kibar insanları arasında, o iki bina boğulmuştu. Halat fabrikasının bir işlevi daha vardı. O da öğleyin veya paydos zamanı, sanırım beş, altıya doğru çalan düdüğü, insanlarımıza vaktin, saatin kaç olduğunu hatırlatırdı. Dışarıda olanlar veya saati bulunmayan evler halat fabrikasının düdüğüyle zamanı öğrenir, çay kahve saatinin geldiğine hükmedilir, komşulukta olanlar eşinin eve dönmeye başladığını hatırlayıp misafirliğini tamamlar, hatta yolda düdükle birlikte oruç vaktinin dolduğunu anlayanlar bile bulunurdu. Zaman, saat, eski kültürümüzde Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü romanında işaret ettiği gibi çok önemliydi. Kol saati eskiden pahalı bir nesne idi ve herkeste bulunmazdı diye hatırlıyorum. Ortaokul, lise derslerini başarıyla tamamlayan, sınıfını geçen çocukların aileleri onlara Hislon marka saat armağan ederlerdi ki bu hediye çocuklar tarafından büyük sevinçle karşılanırdı. Benim için de rahmetli annem Türkan Karakartal'ın ilkokul sonu hediye etttiği Hislon marka saat aynı sevince vesile olmuştu. Yolda gidip gelen tanıdıkların kollarında pek fazla kol saatine rastlamazdım. Saat, lüks bir ihtiyaç aracı idi bir

noktada, orta halli Boğaziçi sakinleri için.

Halat fabrikasının önünden Yenimahalle semtine giden bir yol bulunduğu gibi; hafif bir sola dönüşle, Göksu Deresi'nin içlere doğru girdiği veya kaynağına, yatağına ilerleyen, üzerinde de Ayazma ve Dört Kardeşler denen mekânların yer aldığı verimli bostanlar bulunurdu. Halat fabrikasının bu Ayazma tarafına bakan bölümü, ağaçlıklı ve ayrıca meyvesebze ekili geniş bağ bostan idi. Şimdi Kavacık'tan arka yoldan Göksu'ya, halat fabrikası istikametine inen ve galiba bugün Göztepe denen yer, düzlük, geniş ağaçlıklı ova idi. Bu ovada bebek mezar taşlarını andıran üzeri Osmanlıca kitabeli taşlar vardı. Bu taşlar genelde sağlam sayılırdı, sağa sola dağılmıştı. Nişangâh oldukları, padişahların ok atma yarışlarında düşen yerleri işaretledikleri, gösterdikleri söylenirdi. O taşlar açık bir alanda, korumasız öyle dururlardı. Zamanla ortadan kayboldukları, belki bir inşaatın çimento harcına katıldıkları, kaçırıldığı, kırılıp yok oldukları gibi birçok senaryo üretilebilir. Koruma altına alındıklarına ve bir müzeye taşındıklarına dair bir şey duymadık. Onları yıllar sonra bir yerde görürsem benim için sevindirici bir sürpriz olur.

Göksu'dan içeri Dört Kardeşler'e doğru giden yolda bir de Rumların paskalya zamanlarında geldikleri ve bir tepe yamacında, yeşillikler içinde gözden ırak bir Rum kilisesi vardı. Bu kilise bir ayazma, su kaynağının içine yapılmıştı. Zaten ayazma ilahı su kaynağı gibi bir anlamdadır. Yılda bir belli günler Boğaziçi köyleri, Çengelköy, Beylerbeyi veya Avrupa yakası Rumları buraya ziyarete ve ibadete gelirlerdi. Bu ziyaret, o semtin çocukları için bir fırsat doğururdu. O da topladıkları taze yemişleri, incirleri, meyve ve sebzeleri yaşlı Rumlara satarak para kazanmak imkânı idi.

Rum kilisesi, ayazması gözden uzak bu tenha alanda aylarca kapalı durur, Rumlar onu ilkbaharda veya eylülde yortu zamanı ziyarete gelirlerdi. Ayazma kilise korunur halde idi. Herhangi bir hırsızlık veya tecavüz söz konusu olmazdı, dağ tepe dibindeki bu dini yapıya. Dinî yaşantıya da hayatında bir yer açan ve Müslümanlığın özellikle oruç, kurban bayramı, mevlid kandili gibi icaplarına dikkat eden ve İstanbul'a özgü yumuşatılmış bir din anlayışına sahip bulunan bir ailem vardı. Bununla birlikte bütün dinlere ve gayrimüslimlere "onlar da aynı Allah'a inanıyor, bize emanettir" denerek ailemizde sempatiyle bakılırdı. Göksu ayazmasının, Rum kilisesinin açık olduğu dönemde ailemiz gezip görmek maksadıyla buraya uğrar, Rumlar da "Hoş geldiniz." derler ve çayırda sohbet edilirdi. Hatta beni ve yeğenlerimi yaramazlıktan kurtulalım diye papaz efendinin başımızdan ellemesi ve okuması istenirdi. Papaz okuması da iyi denirdi. Tabii ki bütün bunlar eski İstanbulluların ve genelde Osmanlı-

Türk toleransının birer tezahürü idi. Yoksa özellikle annem ve eniştem dinî konularda titizdi. Nihat eniştem bayram sabahı namazlarına mutlaka beni de götürürdü.

Hayatımızdan eksik olmayan yılda birkaç kez tekrarlanan dini ritüel ise Eyüp Sultan Hazretlerine yapılan ziyaret idi. Rahmetli anneciğim ve halalarım bu ziyareti çok önemserlerdi. Taksi veya dolmuşlarla Üsküdar'a gidilir, oradan arabalı vapurla Kabataş'a geçilir, bazen Eminönü'ne inilir, bir başka vasıtayla Eyüp'e ulaşılırdı. Eyüp'ün girişindeki kırık dökük ahşap atölyelerde Eyüp'ün sembollerinden olan fakirane topraktan oyuncaklar satılırdı. Mavi, siyah, kırmızı, yeşil boyalı üfleyince öten toprak testi oyuncaklar. Onlardan Hz. Eyüp Sultan'ı ziyaretin ardından büyüklerimiz bize satın alırlardı. Eyüp Sultan'ı ziyaret, orada dua okumak aile büyüklerimizi rahatlatırdı. Güvercinlere yem atıldıktan sonra geri dönülürdü. Bugün dahi benim Eyüp Sultan'a bağlılığım sürer. Her yıl mutlaka bir kez orayı ziyaret ederim. Ziyaret etmez isem Eyüp Sultan'ı, huzursuz olur, içimde sanki bir eksiklik hissederim.

Çeşitli kaynaklarda Göksu'nun çömlekçilikle de ünlü olduğu kayıtlıdır. Boğaz köyleri semtlerinin dere kıyılarında veya kimi ara yerlerde eskiden bazı çömlekçilere, saksı yapımcılarına rast gelinirdi. Çömlekçilik, bu zanaat önemli geçim kaynaklarından biriydi. Eski-yeni ahşap, köşk ve evlerin ve sahil boyundaki yalıların bahçeli olması, insanlarda çiçek yetiştirme ve bakım zevkini geliştirmişti. Bunun için çömlekçilik ve saksıcılık iş yapardı. Göksu Deresi'nin içine sığınmış Yenimahalle istikametine doğru dere kıyısında böyle bir çömlekçimiz vardı. Şimdi devam ediyor mu bilmiyorum. Burada üretilen envai çeşit büyük küçük desenli saksı, bahçeleri süslerdi. Çömlekçiler Anadoluhisarı dışında, yanlış hatırlamıyorsam, Beykoz içlerinde de bulunurdu.

Göksu Deresi'nin iç kesimlerinde karşınıza çıkabilecek başka atölyeler ise sandal kayık ve motor tamirhaneleridir. Göksu Deresi'ne giren ve bu tamirhanelerin önüne gelen sandal, motor ve takalar orada kıyıya çekilirdi. Bunların tahtaları boyanır, cilalanır, eskiyen tahtaları yenilenir ve bakımları yapılırdı.

Göksu’nun Sandal ve Motorları

Hisarın yanı başından Boğaz sularına karışan Göksu Deresinin sağ ve sol kıyı şeridine yaslanmış kayık, sandal ve balıkçı tekneleri ile ahşaptan büyük kömür, zerzevat motorlarını eskiden çokça görmek mümkündü. Göksu Deresi, Dere Kahvesi önü ve içeriler bütün bu deniz araçlarına bir liman veya sığınak vazifesi görürdü. Özellikle ahşaptan yapılmış devasa büyük yük motorları Göksu Deresi’ne yük boşaltır, meyve sebze ve kömür taşırdı. Yük motorlarının mavi, kırmızı, bej, yeşil, beyaz başta olmak üzere, kıçtan buruna üst üste sıralanan gövde tahtaları âdeta renk cünbüşü halindeydi ve bizim çocuk gönlümüze, onlar hafif yayvan boyalı halleriyle gökkuşağı hissi verirdi. Bu motorları sevdiğimizi, hatta sahibi tanıdık eş ve dosttan ise içlerine binip eğlendiğimizi unutamam. Tekneyi keşif, bir noktada denizle, Boğazla karışmanın ve deniz çocuğu olmanın da ilk adımları veya gereği idi.

Bu yük kayıklarının Boğaziçi semtleri arasında bir işlevi vardı. O da iki yaka arasında az önce de saydığım yük getirip götürme işini görmeleriydi. Göksu içerisindeki mezarlık tarafına düşen bir minik iskeleye yanaşan renkli büyük ahşap motorlar, Ayazma ve Dört Kardeşleri doğru uzanmış bostanlardan toplanan meyve ve sebzeleri ve oralardaki mandıralardan sağılıp güğümlenen sütleri, karşı yakaya, Avrupa kısmına taşırlardı. Boğaziçi köprülerinin yapılması ve bostanların gecekondu veya çirkin apartmanlarla dolması bu motor trafiğini de ortadan kaldırdı. İki yaka köprülerle birbirine bağlanınca kara kökenli genetik yapımızın da etkisiyle hemen denizden ve deniz motorlarıyla ulaşımdan, su yolundan el çektik. Arabaya, Boğaz Köprüsü ne yani kara yollu bağlantıya döndük. Aşağıdaki dizelerin şairi Cemal Süreya’ya hak vermiyor değilim kimi zaman;

Fatih Sultan Mehmet gemilerini haradan yürüttü ya

Deniz kaçkını bir ulusun çocuklarıyız biz o gün bu gün

Toprakçıl bir çapadır

Denizyollarının arması bile.

Anadoluhisarı, Göksu, Küçüksu ve Yenimahalle sakinleri arasında birçok kişinin büyük küçük bir sandalı veya ufak motoru, kayığı vardı. Bunlar aile erkekleri tarafından balık avına çıkmak için kullanıldığı

gibi, aile fertlerini, fazla açılmamak kaydıyla, Küçüksu kıyılarında ve Göksu Deresinde sandal sefası yaptırmak içindi. Bazı geceler de aile erkekleri tutulan istavrit, lüfer ve benzeri balıkları kıyıya yanaştırılmış, demirlemiş sandallar içindeki ızgarada birlikte pişirip yer ve içerlerdi. Bütün bunlar nadiren tekrarlanan ama asla etrafı rahatsız etmeyen bir alışkanlıktı.

Sandal sahibi iseniz veya bir yakınınızın sandalı varsa Küçüksu önlerinde, Boğaz'da veya Göksu deresinde kürek çekmek bir çeşit spordu, eğlenceydi. Özellikle gençler arasında sandala hâkimiyet, güç gösterisi veya iyi denizci olduğunu göstermek için kürek çekme yarışı yapılırdı. Kimi zaman tesadüf eder de sandalda yanınızdaki radyoda deniz ile ilgili bir şarkı, İstanbul türküsü çalarsa ona eşlik ederdiniz. Hayal meyal böyle sandal gezintilerinden birinde aile büyüklerinden birinin, bir ahbabın, "Sandalım Geliyor, Varda!" nakaratlı İstanbul türküsünü mırıldandıklarını hatırlıyor gibiyim. Yıllar yıllar sonra Türk-İtalyan kültür ilişkileri üzerine çalışmaya başlayıp Türkçedeki İtalyanca sözcükleri tespit ederken karşıma çıkan "Varda" sözcüğünün, İtalyanca "Dikkat! Açılın, Kaçın!" anlamına geldiğini, Galata limanında eskiden yük taşıyıcıların böyle bağırdıklarını, Aşk-ı Memnu romanında Bülent'in Büyükada'ya gideceklerini duydukları zaman, "Açılın! Varda!" nidalı bir şeyler söylediğini ve Osman Cemal Kaygılı'ya ait bir romanın Sandalım Geliyor Varda! adını taşıdığını okuyunca, aynı ismi taşıyan İstanbul türküsünün İstanbullular ve Özellikle Boğaziçi çocukları için anlamını kavramıştım.

Göksu'nun sakinleri arasında sadece insanlar yoktu. Deniz balıklarının yumurtlamak için Göksu Deresi'ne girdikleri zamanlarda onlan takip eden ve yolunu şaşırarak tatlı suya karışan yunus balıkları da bir başka âlemdi. Yaramaz yeğenimin Yunus ismini taşıması, yunus balıklarının Göksu deresindeki koşuşturmaları ile özdeşleşir bizi güldürürdü. Yunus balıklarının Göksu Deresi'ne girmesi ahaliyi heyecanlandırır, o zamanlar dere suyu temiz olduğu için boğulmadan yolunu bulacağı söylenir veya kayıklardan kürekler suya vurularak yunusun yönü deniz tarafına döndürülmeye çalışılırdı. Göksu Deresi yavaş yavaş kirlenmeye başlayınca kazara dereye giren yunusların boğulmaması, batağa saplanmaması için de telaşlanılırdı. Göksu Deresi'nin misafirleri arasında dere karabatak kuşunu ve tek tük gözüken balıkçılları da saymak gerekir.

Üsküdar’a Gidiş ve İstanbul’a İniş

Boğaziçi Köprüsü malzemelerinin Küçüksu kıyısından Beylerbeyi'ne taşındığından söz etmiştim. Anadoluhisarı’nda iki tane iskele vardı. Eminönü’nden kalkan, Kanlıca ve Beykoz’a kadar yol alan Denizcilik İşletmesi'nin vapurları Kandilli'ye uğradıktan sonra önce Küçüksu Çayırı’nın kıyısında bulunan iskelesine yanaşır, ardından biraz daha ilerdeki Anadoluhisarı vapur iskelesinde dururdu. Yanılmıyorsam eskiden sadece Anadoluhisarı iskelesi vardı. İnsanlara kolaylık olsun, Yenimahalle, Çiftlik caddesi tarafında oturanlara yakın düşsün diye Küçüksu iskelesi sonradan eklenmişti. Boğaziçi Köprüsü’nün bulunmadığı 1970’li yılların ilk senelerine kadar Boğaziçi halkının yegâne ulaşım vasıtası, İstanbul ile temasını sağlayan şey, şehir hatları vapurları idi. Bu vapurlardan bazıları yarı demir ve yarı ahşaptan olup bacaları arkaya doğru yatık ve uzun dik silindir şeklinde idi. Eski model olduğu, içi yeni gemilere göre daha ufak, sempatik gözüktüğü ve belki de daha yavaş gittikleri için ben ve yeğenlerim o tip vapurları çok severdik. İstanbul’a, Eminönü ve Karaköy’e daha çok vapur yani deniz yoluyla inilirdi. “İnilirdi” diyorum, malûm ki İstanbul’un yerlileri için esas İstanbul; Eminönü, Beyazıt, Beyoğlu ve Taksim taraflarıydı. Buralara gitmeye, İstanbul’a inmek denirdi. Anadolu yakasında iseniz, erkenden yola çıkar, sabah vapurunu yakalamaya çalışır, komşulara da: “Ben İstanbul’a iniyorum, bir şey ister misin komşu hu?” diye sorulurdu. Dönüş akşamüstü beş altı sularında yine vapurla deniz yoluyla yapılırdı. Vapurlar çok kalabalık değildi. Hatta herkesin yeri, oturacağı koltuk belli gibiydi ve insanlar bırbiriyle güzel Türkçeyle sohbet ede ede İstanbul’a inerdi. Dönüşte ise el kol Mısır Çarşısı’ndan alınmış baharatla, eşya, tatlılar, çocuklar için oyuncaklar ile dolu olurdu. Eyüp Sultan'dan dönülüyorsa mutlaka çocuklara kırmızı ve mavi renkli çömlekten yapılmış Eyüp oyuncak testilerinden getirilirdi. Dönüşte vapur nispeten kalabalık olurdu. Bu dolu haliyle vapurumuz iskeleye yanaşırken hafif yatık bir görüntü çizerdi. Bir an önce karaya atılmak isteyenlerle iniş kısmında karşılaşınca vapurun dolu olduğunu anlardınız. Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın “Ada Vapurunda” adlı öyküsünü sevmem, herhalde, nispeten bana o günleri çağrıştırdığı içindir.

Benim vapurla ilgili en büyük zevklerimden, anılarımdan biri; rahmetli Emine halam ile birlikte akşamüstü beş altı sularında yürüyerek Küçüksu iskelesine gitmek ve orada Güneş Sigorta ve Tam

Sigorta şirketlerinde çalışan anne ve babamın vapurdan inişlerini beklemekti. Bugünkü kalabalık tabii ki yoktu vapurda. Ancak yukarıda anlattığım dönüş kalabalığı neticede bir kalabalıktı ama insanlar asla birbirini itip kakmaz ve iskele verildikten sonra birbirine çarpmadan evlerine doğru yol alırlardı. Vapurdan çıkan anne ve babama koşarak sarılmak, onlann kucaklarına sığınmak ve ellerinden tutarak on dakikalık mesafedeki evimize dönmek ne hoş idi...

Anadoluhisarı'ndan ve öteki Boğaziçi semtlerinden Beykoz, Kanlıca, Hisar, Çengelköy ve Beylerbeyi'nden İstanbul'a ulaşım iki türlü sağlanırdı. Birincisi Denizcilik İşletmeleri vapurlarıyla kurulmuş olan ağ idi. Beykoz ve Kanlıca'dan Hisar ve Kandilli'ye uğrayarak Eminönü'ne giden vapurun haricinde "Çingene Vapuru" denen ve Rumeli-Anadolu yakaları arasında iki yakanın iskelelerine uğrayarak geç de olsa Karaköy ve Eminönü'ne inen diğer vapur.

İkinci ulaşım vasıtası İstanbul'la özdeşleşmiş olan meşhur "dolmuş'lar idi. Hisar iskelesinin yanı başında Üsküdar'a giden dolmuşlar sıralanırdı. Bu eski model arabaların bazılarının içi çok süslü idi. 1970'lerde Belediye otobüslerinin sayısı azdı ve Boğaziçi köylerinde oturanlar Üsküdar ve Kadıköy'e gitmek ve İstanbul'a inmek için dolmuşları tercih ederlerdi. Sabahleyin durakta eş dost birbirini bekler, uzaktan durağa birbirlerinin gelişini izler, sohbetler edilir ve mis kokular içinde dolmuşa binilirdi. Dolmuş şoförleri eski Türk filmlerinde görüldüğü üzere halktan, terbiyeli, konuşmasını bilen, kimi zaman hafif kabadayı tiplerdi. İstanbul kendine özgü bir şoför tipi de yaratmıştı. Bu şoförlerin çoğunun Türkçesi İstanbul ağzıyla konuşulan, belki kendi aralarında argomsu sözcüklerin katıldığı bir Türkçe idi. Müşteri ile konuşurken ve kendilerine soru sorulurken ağızlarından "efendim" ile başlayan ve biten cümleler eksik olmazdı.

Nadir ve kalabalık olmayan belediye otobüsleri tavanı bej beyaz boyalı, kendisi kırmızı renkli Leyland marka otobüslerdi. Ben çocukken Üsküdar-Beykoz arasında işleyen bu otobüslere binmeye bayılırdım. Onlara binmek oyun gibi gelirdi bana. Aile fertlerine otobüse binelim diye tuttururdum. Malûm, o zamanlar otobüse arka kapıdan binilir, biletçiden bilet satın alınır, bilet inene kadar saklanır, ansızın bir başka duraktan binen bilet kontrol memuru biletinizi alıp almadığınızı size sorardı. Otobüsten inişler ise ön kapıdandı. İstanbul, Boğaziçi ve Anadoluhisarı kalabalıklaşınca önden binmeler arttı, bağırış çağırışlar oldu. En sonunda biletçi kabini ve arka kapıdan binip ön kapıdan inme usulü kalktı.

Anadoluhisarı ve Balık

Boğaziçi'nde doğup yetişmenin en büyük kazançlarından biri beslenme, gıda olarak balığı tercih etmenizdir. Yemekte balık haftanın birkaç günüydü evimizde. Balık o kadar bol ve ucuzdu ki 1970'lerde fakir yemeği bile sayılırdı Anadoluhisarı'nda. Beykoz, Sarıyer ve Karadeniz açıklarında yakalanan kalkan, palamut, çinekop ve diğer balıklar istavritle birlikte bol bol tüketilirdi. Barbun ve çupraya ise biraz dudak bükülürdü.

Anadoluhisarı'nda büyük yuvarlak, içi kırmızı veya mavi boyalı tahtadan, tepsilere dizilmiş ve tezgâhlara konmuş halde balıklar satışa sunulurdu. Kimi çocuklar asma veya incir yapraklannı toplar balıkçılara satardı. Balıkçılar bu yaprakları tepsilere dizer, balıkları yaprakların üstüne yatırırlardı. Satılırken gazete kâğıdından yapılmış kese kâğıtlanna konan balıkları alanlar, onları ellerindeki beyaz ipten delikli filelere yerleştirirlerdi.

En tercih ettiğimiz balık palamut ile kalkandı. Her ikisini de tavada pişirirdi annem ve halalarım. Palamutun yuvarlak yuvarlak dilimlenmişi iyi pişerdi. Lakerda ya evde yapılır ya da balıkçıya yaptırılırdı.

Marmara Denizinin Boğaziçi suyunda yüzeyden yüzen zargana balığı, ince uzun şekliyle pek hoşuma gitmezdi. Buna karşılık midye ailecek sevilirdi. Ayıklanmış, taze ve temiz midyeler balıkçıdan alınabildiği gibi, ben ve arkadaşlarım bazen onları Toplarönü'nden, Küçüksu Plajı tarafından da çıkarırdık. Midye dolması zahmetli sayılmasına rağmen evlerde kimi hanımlar tarafından hazırlanırdı. Bizde deniz balık isimlerine ve zeytinyağlı yemeklere bakarak midye ve midye dolmasının da Rumlar aracılığıyla Türk mutfağına girdiğini düşünmüştüm yıllardır. Tanzimat yazarlarından Ahmet Mithat Efendinin -ki o da bir Boğaziçili idi, Beykoz'da otururdu- Vah adlı romanını okuyunca, midye dolmasının yalılarda yaşayan Arap bacı, dadı ve halayıkların armağanı bir ürün olduğunu öğrenmiş ve şaşırmıştım. Ahmet Mithat Efendi'nin verdiği anekdota göre yalının önünden topladıkları midyeleri pirinçle midye dolmasına çeviren ve onları sarı sepetlere dizerek izinli oldukları bir günde Eminönü'ne indiklerinde satan Arap dadılardı ve midye dolması İstanbul'a onlardan bir hediye idi büyük olasılıkla.

Damağı deniz, tuzlu su balığının tadına alışmış olanlar için tabii ki tatlı su, dere balığının kıymeti yoktu. Hele palamutun, lüferin,

istavritin tezgâhları dolup dolup taşırdığı yıllarda. Tatlı su balığı makbul görülmez, dere kefali ve diğer balıklar bizim eve girmezdi. Hatta Beykoz içlerinde, Polonezköy ve arka taraflarındaki derelerde yakalanan dev yayın balıklan bile istenmezdi hanımlar tarafından. İstanbulluların tam, saf Avrupalı sayılmayan Levantenleri, “Tatlı su firengi” diye alaya almalarının arkasında, deniz tuzlu su balığının, dere/tatlı su balığına göre daha makbul oluşundan kaynaklı bir benzetme ilişkisi kurulduğunu ve “Tatlı su firengi” sözünün türediğini izah ediyordu bir yazısında İlber Ortaylı. Tespitinde de haklıydı. Çünkü Boğaziçililer tatlı su balığını pek beğenmezdi ve yarı bozulmuş gördükleri ŞarkİstanbulAvrupalılarına (Levantenlerine) böyle bir balık kıyasından hareketle “Tatlı su firengi” demiş olmalılardı.

Dedem Mehmet Ali Karakartal ve Anadoluhisarı

Dedem Mehmet Ali Karakartal 1315 yani 1900 İstanbul doğumlu idi. Onun babası Arnavut Sadık Ağa olarak bilinirmiş, Rumeli'de İştip'ten İstanbul'a göç etmiş ve İstanbul'da Hafize Hanım ile evlenmiş. Bu evlilikten dört kardeş dünyaya gelmiş. Hepsinin doğup büyüdükleri muhit, İstanbul'un en eski Türk yerleşim birimi olan Fatih semti idi. Kütükleri buraya bağlıydı. Eskiden tek Nüfus Dairesinin Fatih'te olduğu, bundan ötürü nüfus kütüğü Fatih'e bağlı olanların eski İstanbullu ailelere mensubiyeti söylenirdi. Dedem hakkmdaki bildiklerim babaannem hakkındakilere göre daha azdı. Babam, halam, amcam anne taraflarını daha çok öğrenmişti. Babaannem belki de böyle yapmıştı. Ben dedem Mehmet Ali Karakartal'a yetişemedim. O, benim doğumumdan on yıl önce 1956'da İstanbul Fatih Nahiye Müdürlüğü vazifesine giderken yolda kalp krizinden vefat etmişti. Babası Rumelili olan dedemin Fatih Nahiye Müdürü olarak taşıdığı resmî kimlikteki fotoğrafı bana, sanki ailecek sevdiğimiz Rumelili ünlü şairimiz Yahya Kemal Beyatlı'yı hatırlatır. O fotoğraf ile Yahya Kemal'in kimi resimleri arasında o toprakların çocuğu olmak bakımından bazı benzer çizgiler, suret özellikleri bulurum.

Dedem Mehmet Ali Karakartal'ın iyi bir tahsili vardı. Yanılmıyorsam Mülkiye'yi bitirmişti. Ancak hayatının askerlik ve esaret günleri söz konusuydu. Osmanlı'nın o çöküş yıllarında, büyük acıların yaşandığı 1. Dünya Savaşı içinde henüz 16 yaşında, bıyıkları yeni terleyen bir genç iken, İngilizlere karşı savaşmış, Çanakkale cephesinde, Süveyş'te bulunmuş ve İngilizlere esir düşerek Mısır'da, İskenderiye Şeydi Beşir Esaret Kampı'nda beş yıla yakın esir tutulmuştu. Bu esaret sırasında kampta futbol takımı kurmuşlar ve çölde, kumlarda günlerini geçirmişlerdi. Hayat şüphesiz onlar için kolay değildi. Fakat bir yolunu bulup muhtemelen o yıllarda tanıştığı babaannemle ve ailesiyle mektuplaşıp, İstanbul'dan bir şeyler getirtebiliyordu. Bunların arasında giyim kuşam da mevcutmuş. İngiliz askeriyle çektirilmiş şık temiz kıyafetleri bunun bir ispatı olduğu kadar ayak ayak üstüne atarak oturuşu da Osmanlı-Türk askerinin savaş esiri olsa bile gururunun bir göstergesi, kanıtıdır.

Dedem o sürgün yıllarında nasıl olduysa matbaa işlerine de merak sarmış ve Sultan Abdulhamit'in döneminde Trablusgarb'a sürülen Jöntürklerin yaptıkları gibi taş baskısı, birkaç sayfalık gazete çıkarmış,

matbaa işlerini öğrenmiş. Mısır'daki esir Türk askerlerinin çıkardığı bu taş basması gazetelerin bazılarını yıllar önce Hakkı Tarık Us Kütüphanesinde dosyalanmış olarak görmüş ama açılmamış dosyaları inceleme fırsatım olmamıştı. Şimdi oranın Beyazıt Devlet Kütüphanesine taşındığını duydum.

Esaretten 1920-1921 yıllarında İstanbul'a dönen dedem Mehmet Ali Karakartal kardeşlerinden biriyle matbaa kurar. Bu matbaaya "İktisat Matbaası" adını verirler. Aile büyüklerimizin anlattığına göre bu matbaada pek çok kitap basmışlar, ayrıca ünlü İkdam gazetesinin de basımını gerçekleştiriyorlarmış. Derslerimizde Türk milletinin günübirlik yaşantısından, geçmişi çabuk tükettiğinden şikâyet eden ben, onların torunu öğretim üyesi Oğuz Karakartal dahi bu matbaayı ve İkdam ile bağlantısını çok iyi bilmiyorum ve de araştıramadım. Ne hazin ve trajikomik değil mi?

Dedemin 1928 harf devriminde hurufatı ve makineleri yenileyemediği için işlerinin bozulduğunu biliyorduk. Ancak o kadar Atatürk sevgisiyle doluymuş ki bunu büyük bir sorun yapmamış. Yine kardeşiyle birlikte Türkçeleşme modası altında yeni yazıyla birkaç sayı süren Akın adlı bir dergi çıkarmıştı. Kültürü, bilgisi, genç Türkiye Cumhuriyetinde mülki idari göreve doğru onu itmiş ve 1933'te babaannem Mükerrem Hanım ile evlendikten sonra, Ege Bölgesinde, Muğla'ya bağlı Milas, Ula ve Güllük nahiyelerinin müdürlük görevini 1953'e kadar sürdürmüştü. Dedem idealist bir Cumhuriyetçi olarak elektrik yerine gaz lambalarının kullanıldığı o yıllarda, Muğla ilçe ve nahiyelerinin kalkınması için var gücüyle çalışmış, nahiye müdürlüğü zamanında halkın sevgi ve takdirini kazanmıştı. Dönemin Muğla gazetesinde ona dair çıkan takdirkâr haberleri okumak mümkündür. Mareşal Fevzi Çakmak'ın Muğla ziyaretinde o da heyetin içinde idi. Cumhuriyetin on üçüncü yaşını kutladığı 1936'da bütün vali, kaymakam ve nahiye müdürlerine, Gazi Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü, Şükrü Kaya ve Meclis Başkanı M. Renda tarafından yollanan tebrik telgraflarına o da nail olmuştu.

Mehmet Ali Karakartal, 1950'de DP'nin (Demokrat Parti'nin) seçimi kazanmasında Muğla ve civarında desteğiyle etkili olmuştu. Menderes'in yakın arkadaşları ona milletvekili ve politikacı olması için dayatıyorlardı. Mehmet Ali Karakartal siyaseti sevmediğini, Muğla ve civarına yirmi sene hizmet ettiğini ve artık memleketi İstanbul'a dönmek istediğini söyleyince 1953'te Fatih Nahiye Müdürlüğüne atandı ve bu onu çok mutlu etti. Memleketine dönmüştü. Daha önce görüp beğendiği Anadoluhisarı'na, Boğaziçi'ne geçmek arzusundaydı. Fatihli olmasına, ailesi orada ikamet etmesine rağmen Boğaziçi'ne meyil etti. Sanıyorum bu tercihte yıllar boyu hareketli ve bir noktada

İstanbul dışında Mısır-İskenderiye esir kampı ile Muğla civarında geçen yaşantının ardından memleketi İstanbul'da, yeşillikler içinde Boğaz'a, denize nazır bir beldede dinlenmek arzusu yatıyordu. Burada yer ve arsa aldı, bir ara Beykoz'da vazife yaptı ve 1956'da işine giderken yolda geçirdiği kalp krizi sonucu 56 yaşında hayata veda etti.

Küçüksu Çayırı'na diktirdiği çınarlar, tarihi diğer eski ağaçlarlarla birlikte hâlâ Anadoluhisarı'nda. O da çok sevdiği Hisar'da, Göksu Deresinin denizden içeri girdikten sonra başlayan kıyısındaki çamlık mezarlıkta, asude bir halde dinleniyor. Nabızade Nazım'ın "Anadoluhisarı'nda Mezarlık" adlı şiirinde anlattığı servilerin çıkardığı seslerle, ağaç kokularıyla beraber, bir arada:

Servler ihtizaz etdikçe

Nağme-i dil-firib olur peyda

Ebediyyet içinde gitdikçe

Kaybolur mevc-zen olup o sadâ

O ne kudsi hevâ, ne tatlı nevâ!

Anadoluhisarlılar: Hisar İnsanları

İnsanlardan söz açmışken Küçüksu, Anadoluhisarı ve Yenimahalle halkından bazı simaları tanıtmak gerekir. Her şeyden önce Boğaz semtlerinin yerlilerinin iki büyük özelliği vardı. Biri, hemen hepsi terbiyeli, bağırıp çağırmadan konuşan, kızgınlıkları bile efendice cereyan eden insanlardı. Diğeri ise her birinin İstanbullu, Boğazlı olmaktan kaynaklanan kimi ortak jest, mimik, âdet ve yaşayış tarzlarına rağmen, nev'i şahsına münhasır insanlar olmalarıydı. Nüfusun az oluşu, eski ailelerden gelmeleri, ailesi ve kendisi bir başka yerden gelmiş olsa bile Boğaz insanı tipine uyma gayreti, orijinal insan tipleri ortaya çıkarmıştı. Köfteci İhsan Usta, Manav Refik ve karısı Necla, Dişçi Burhan Bey, Bakkal Tatar Ahmet, Arap Bacı, Kedici Teyzeler, Yaşlı, Bekâr, Terzi Üç Rum Kızkardeş, Nadir Beyler, Turhan Hanımlar, dolmuşçular, eczacılar, balıkçılar vs...

Şunu belirtmek gerekir ki Boğaziçi sahil semtlerinde, oturanların her biri aslında Karagöz'de, Ahmet Kutsi Tecer'in Köşebaşı piyesinde karşımıza çıkan, mahalle sakinlerinden az çok birer örnek idi. Bu tiplerden belki bazıları eksilse de onlara yeni yeni tipler ekleniyordu. Anadoluhisarı'nda da omzuna attığı ceketi veya yeleği ile bağrı açık, elinde tespih sokakta dolaşan kabadayı, mahallenin delisi, atıyla süt dağıtan sütçü, bohçacı, bakla falı bakan çingene tiplerine rastlamak mümkündü. Çingenelerin yalnız buldukları küçük çocukları çalıp yetiştirdikleri veya başkalarına sattıkları söylendiğinden yalnız olarak dışarı salınmazdık. Ahşap evlerin yakınında dolaşan ve bahçelere uzaktan göz atan çingene kadınlar görülünce bahçe ve sokak kapıları kapatılırdı.

Ailemizin samimi dostlarından ve babamın can arkadaşlarından biri Binnarin Amca idi. Bizler ona Bünnarin derdik. Minyon, sempatik, beyefendi, alçak sesle konuşan, nazik, dudağının üzerinde bir tutam kare bıyığı ile babacan ve dost bir insandı. Bizim evimizden yukarı tepelere doğru çıkan ve yüksek tepelerden Boğaz'ı gören bir yerde tek katlı, bahçeli, kırmızı çatılı kendisi gibi narin ve eşi kadar derli toplu bir evi, bahçesi vardı. Gel zaman git zaman yanılmıyorsam büyüyen çocuklarının Hisar'da kalmak istemeyişi, yurt dışı veya İstanbul içinde bir yere geçişi onların da evlerini satarak Hisar'dan ayrılmasına yol açtı. Zaman zaman Hisar'a gelir, bizlere, babama uğrar, onu görünce bütün aile fertleri mutlu olurdu. Vefat haberi ölüm sessizliği, gözyaşı

getirmişti evdekilere.

Anadoluhisarı'ndan ve civarından insanların yavaş yavaş evlerini satarak ayrılmasının birtakım sebepleri vardı.

Birincisi artan nüfus ve kalabalıkla birlikte semtin bozulması, ulaşım araçlarının eskisi kadar boş, rahat olmayışı idi. Eskiden İstanbul inenler, işi karşıda olup Boğaziçi köylerinde oturanlar, dolmuş, vasıta bulmakta zorlanmaya başlamışlardı. Vapurlar kirli, kaba saba tiplerle doluyor, dolmuşlar ihtiyaca cevap veremiyor, bazen Üsküdar'dan Beykoz istikametine giden dolmuşları yarım saatten fazla beklemek gerekiyordu. Otobüslerde de aynı sıkıntı oluşmuştu. Eski Leyland marka otobüsler talebi karşılayamıyor, yerli yapım Mercedes otobüslerse tıklım tıklım, insanları istifleyip duraktan hareket ediyordu. Nezakete, birbiriyle bağırıp çağırmadan konuşmaya, terbiye ve ahlak endişesiyle birbirine çarpmamaya özen gösteren, temiz, titiz yerli halk için Hisar'dan Üsküdar istikametine gidiş veya İstanbul'a iniş artık eziyet halini alıyordu.

Değişen demografik yapı Hisarlıları rahatsız ediyordu. Kalabalık, ulaşım sıkıntısı derken 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonunda Amerika ve dünyanın Türkiye'ye uyguladığı ambargo hayat pahalılığım artırmıştı. Bizim ailemizin durumu nispeten iyiydi. Eniştemin vefatının ardından halam emekli sandığından üç aylık alıyor, babam ve annem Güneş ve Tam Sigorta şirketlerinde çalışıyor, bir evde bir arada küçük halam ve kuzenlerimle birlikte yuvarlanıp gidiyorduk. Buna rağmen pahalılık ve yokluk bizim ev ve ailemiz üzerinde de tesirini göstermişti. Konu komşu yavaş yavaş birinci, ikinci derece tarihi eser gurubuna giren küçük-büyük bahçeli köşkünü satmaya çalışıyordu. 1980'den sonra bu hareket hızlandı.

Hisar'ın yerlilerinin köşklerini, irili ufaklı bahçeli evlerini satarak Kadıköy-Göztepe taraflarına gitmesinin, orada bir apartman dairesi satın alarak veya kiralayarak doğup büyüdükleri yeri terk etmesinin demografik değişiklik, ulaşım sıkıntısı ardından üçüncü sebebi, ahşap evlerini tamir ettirecek, onları restorasyona verecek maddi imkâna sahip olamayışlarıydı. Ahşabı yılların yorgunluğuna dayanamayan, çivileri sökülmeye, tahtaları açılmaya, çatı kenarı ve cumba üstlerindeki tahtalar açılıp aşağı doğru sarkarak serçe ve güvercinlere yuva olmaya başlayan eski ahşap ev ve köşklerin, zamanın yıkıcılığına, sert iklime dayanacak güçleri kalmamıştı. Hemen tamiri bekliyorlardı. Hisar yerlileri iki arada bir derede kalmışlardı.

Bir yanda ana baba ocakları, doğup büyüdükleri Boğaziçi köyü Hisar; öte yanda maddi manevi sıkıntılar. Kadıköy taraflarının nispeten

bozulmamış demografik yapısı, bahçeli yeşillik içindeki kaloriferli apartmanları ve ulaşım kolaylıkları insanları kendisine doğru çekiyordu. Devletten yardımla yenileme yapmanın imkânı yok gibiydi veya iyi bir restorasyon desteği söz konusu değildi. Bunu büyüklerimizin konuşmalarından işitiyorduk. Ben de Kadıköy taraflarına geçmek istemeye başlamıştım. Kışın kömür, odun sobaları, mangalda çıra, tahta yakardık. Isınmak zordu ve âdeta bütün diğer sıkıntıların şiddetini artırıyordu. Bazı tanıdıklarımız çoktan ahşap ev ve köşklerini satmışlar, Kadıköy ve Avrupa yakasında dairelere taşınmışlardı. Ancak Anadoluhisarı'ndan kopmaları öyle hemen kolay değildi. Sık sık eş dostlara ziyarete, kahveye geliyorlar, "Bizim evi şöyle yeniden yapacaklarmış, yenilenince güzel olacak." gibi artık kendilerini ilgilendirmeyen konuları dillerine doluyorlardı. Aslında bu, içlerinde kalan üzüntüyü, ana baba ocağını elden çıkarmanın içte kalan gizli figanını dışarı çıkaramamaktan kaynaklı, mutluluk oyunu idi, roldü. Çoğunun evlerinin önünden geçerken, ya oraya bakmadıklarını, ya sessizce oradan geçtiklerini ya da başlarını bahçelerine çevirdiklerini ama yine konuşmadan yola devam ettiklerini bilirdim. "Aman komşu çok rahatız, dairede kapıcı, kalorifer şu bu var... Gelin görün bekleriz, memnunuz." lafları samimi söylenen sözler değildi. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Kiralık Konak romanında dile gelen Kanlıca'daki yalının ve İstanbul'daki konağın kiralanması ve modern apartmanlı Şişli'ye taşınılması sahneleri, nispeten bizim hayatımızı bazı noktalardan hatırlatıyordu. Anadoluhisarı halkı da Kiralık Konak romanındaki sosyal değişmenin konak hayatından apartmana geçişin bir benzerini "köşkten, ahşap evden" Kadıköy taraflarına "apartmana" geçiş olarak yaşamıştı. Ne yazık ki o romanda yanlış Batılılaşma ve alafrangalık merakı bu değişme ve yozlaşmaya yol açarken, Anadoluhisarı örneğinde nüfus artışı, değişimi, ulaşım ve maddi imkânsızlıklar o süreci hazırlamıştı. Babam da, bugün hayatta olan çevirmen Nihal Yeğinobalı'ya kiraya verdiğimiz Boğaz manzaralı ve benim için alınan evi, Kavacık'takı arsayı bu ortamda satmıştı. Bunu kimi antika eşyaların Kadıköy ve Kapalıçarşıya satışı izliyordu. Şimdi her ikisi de rahmetli olan ve Anadoluhisarı'nda birlikte yatan babamı ve halamı, Melih Cevdet Anday'ın Aylaklar romanının para kazanmayı, para idaresini ve tasarrufu bilmeyen kahramanlarına benzetirim. İstanbul'un yerli aileleri biraz, birazdan da fazla hazıra alışıklardı ve atadan-babadan kalanı artırmak yerine harcamayı seviyorlardı. Bir başka ifadeyle paranın doğurması, yatırım diye bir fikre asla sahip değildiler. 1939 Büyük Erzincan Depremi'nin ardından İstanbul'a gelen ve Fatih semtinde terzilikle geçinen bir babanın kızı olan rahmetli annem Türkan Karakartal böyle savruk ve para kıymeti bilmeyen biri portresi çizmezdi. Halid Ziya Uşaklıgil'in Mai ve Siyah romanındaki Ahmed

Cemil'in babasını andıran dedem, annemin babası rahmetli Mehmet Erdoğan, ailesine düşkün, çalışkan, ahlaklı ve kızlarını okutmak için büyük çaba sarf eden biriydi. Ayrıca askere elbise, üniforma da dikerdi. Para kazanmanın, alın terletmenin önemini biliyordu ve annem bu terzinin kızıydı. Benim hayatta idareli, tasarruflu bir insan oluşum ve cimriliğe düşmeden harcamasını bilen huyum hep rahmetli annemden gelmedir. Marmara Üniversitesinde hocam Prof. Dr. İnci Enginün'ün, Ahmet Mithat Efendi'de Para ve Türk Edebiyatında Para gibi yüksek lisans ve doktora tezlerini bana vermesi, bu vesileyle okuduğum onlarca eserdeki ibret dolu sahne ve müsriflik kaynaklı çöküşler, parayı sevmeyen ve ona tapmayan biri olmama rağmen, para işleri konusunda beni eğitti diyebilirim.

Tekrar insana dönelim ve Anadoluhisarı'nda tanıdığım, birlikte yaşadığımız insan tipleri hakkında kalemimin ucuna dökülenleri okuyalım isterseniz:

Anadoluhisarı'nın özelliği her şeyden önce insanı ve doğasıyla bozulmamış olmasıydı. Herkes bu öteki adı Güzelcehisar olan Rumelihisarı'nın karşısındaki ağabey Anadoluhisarı'nda birbirini tanırdı. Sabahları sokağa temiz üst başlarla adım atıldığı andan itibaren insanlar birbiriyle selamlaşır, "Günaydın" hatta ondan daha çok, "Sabah şerifleriniz hayırlı olsun." sözü sokaklarda işitilirdi. Babaannem, annem, halam ve eniştem de birbirleriyle böyle günaydınlaşırlardı. Sırayla ve ezbere hangi köşk konak hangi mütevazi ahşap köşk ve bağ-bostan kimindi bilirdik. O sıcak evlerde kimler oturmazdı ki...

İklim de sanki o günlerde ayarını kaybetmemişti. Boğaziçi'nin kışları sert ve soğuk geçerdi. Kış ayı girdiğinde sanki her sene kar yağardı diye hatırlıyorum. İlkbahar ve yaz aylarıysa temiz, canlı güzel, keskin çam kokulu zamanlardı. İlkbahar gelince evimizi çevreleyen ve üzüm öbeklerine benzeyen mor salkımlar açar ve etrafı sarhoş edici bir koku kaplardı. Bahçemizdeki hanımeli, yasemin, gül, karanfil ve öteki çiçek kokularıyla mor salkımların kokusu birbirine karışırdı. İncirlerin olmasından sonbaharın yaklaştığını hissederdik. Kışın gelmesini pek istemediğimizden Tanrı'ya havalar kapanmasın diye dua ederdik. Tanrı da dualarımızı kabul ederdi ki, pastırma yazı denen ılık havalar kasım ortalarına kadar sürer ve neşe kaynağı olurdu.

Komşulukların çok önemli olduğunu hatırlıyorum. Müsait olup olunmadığı sorulduktan sonra komşular birbirine gider gelir, kahve değirmenlerinde biz küçüklerin büyük bir sevinç, eğlence ve yarış içinde çektiği çekirdek kahveden pişirilmiş kahveler misafirlere sunulurdu. Değirmenle çekme işlemi sırasında çekirdekleri gizlice

midemize indirir, onları fazla kaçırınca büyüklerimiz bize bağırırdı: “Çok yiyin de Arap bacı gibi Arap, kömür karası olun!” Bu uyarı bizi korkutur ve biraz üstümüzdeki yokuşta, o tek başına oturan Arap bacı gibi simsiyah olmamak için kahve değirmeninin başından kalkardık. Kimdi bu Arap bacı?

Arap Bacı

Bizim evden yukarı çıkarken Boğaz'a nazır, budanmamak sebebiyle bahçesini haddinden fazla ağaç, sarmaşık ve otların istila ettiği eski ahşap bir evde oturan, şişman orta boylu güler yüzlü ağırbaşlı yaşlı bir hizmetli idi. Şimdi tek başına oturduğu ahşap köşkün sahipleriyle yıllarını geçirmiş, onların ölümünden sonra eve hiçbir vâris çıkmadığından ev ona bırakılmış veya oturmasına izin verilmişti. Halamın yaptığı bazı tatlı, börek ve çörekleri ona götürmeye diğer halam Emine ile gittiğimiz zaman benim ve yeğenlerimin içi ürperir, merakla karışık bir heyecan içimizi sarardı. Ağaçların gölgesi altında boğulmuş evin merdivenlerini tırmandıktan sonra, ahşap köşkün kapısı açılıp karşımıza Arap bacı ve içerinin süslü, loş karartısı çıkınca kendimizi masal diyarına veya başka bir dünyaya gelmiş gibi hissederdik. Yıllar sonra Arap bacı öldü. Nereye gömüldüğünü hatırlayamıyorum. Yalnızca hatırladığım o eski ahşap köşkü bozuk bir lehçeyle konuşan, sonradan zenginleşerek İstanbul'a yerleşen yeni İstanbul sakini bir taşralı tüccar ailenin satın aldığı idi. O hayallerimi süsleyen masal diyarı eski ahşap köşk yıkıldı. Yerine benzeri daha büyük bir köşk yapıldı. Ama o bina hiçbir zaman Arap bacımızın köşkünün büyüleyici, masum ve gizemli havasım yakalayamadı. Bizim için büyü bozulmuştu.

Nihal Yeğinobalı

Şimdi de size oturduğumuz evin üst kısımlarında Çiftlik Caddesi yokuşunun iyice tepelerine çıkan kısmında kiraya verdiğimiz diğer Boğaz manzaralı evimizde oturan ve az önce kendisinden söz ettiğim Nihal Yeğinobalı'yı tanıtmak isterim. Kısa bir dönem, belki, biri iki sene bize kiracı olan Nihal Hanım Batılı, çağdaş bir Türk kadını görüntüsü çizen, popüler sayılabilecek tarzda yabancı dilden romanlar çeviren bir hanımdı. Hayat ve neşe dolu oluşu, olayları gülümseyerek karşılayışı, dertten uzak durmak isteyen tavrı hep gözümün önündedir. Bazı kitaplarını aile büyüklerimize imzalamıştı sanırım. Kısa, küt saçlı, gözlüklü, fazla hareketli bir hanım idi. Oturduğu evi biz satmak zorunda kalınca -zannederim- ya oradan taşındı ya da yeni ev sahipleriyle anlaşıp bir süre daha oturdu. Burasını tam hatırlamıyorum.

Sütçü Amca

Aklımda yer etmiş çocukluk günlerinin insan çehrelerinden biri de Sütçü amca idi. İsmini hatırlamıyorum şimdi. Hisar'ın iç kısımlarındaki, bostanlarda yer alan mandırasından sağıp güğümlere yüklediği taze sütleri atına atarak elindeki litrelikle satan bu adam, suratı asık bir ihtiyardı. Bütün Yenimahalle ve Hisar'ın bir kısmı ondan süt alırdı. İnce, uzun boylu, hafif kambur, çengelli ince uzun burunlu, ayağında çizme, gülmeyen konuşmayan ve yaşı en az yetmiş olan bu adam, tam bir iş makinesiydi. Eski toprak, sağlam, çalışkan bir adamdı. Akif'in Safahat'ında "Seyfi Baba" şiirini keşfedince aklıma hep sütçümüz gelmiştir sonraları. Alın teriyle para kazanan bu ihtiyar sabah erkenden gelir, sütlerini dağıtırdı. Bizimkiler neredeyse iki günde bir taze süt alır ve evimizde sütlaç, güllaç, muhallebi, pelte gibi tatlılarda sütü kullanırlardı. 1980'lere doğru maddi durum kötüleşip, insanlar arası diyaloglar azalınca sütçü de ortadan kayboldu. Halam bir iki kere "Bugün süt istemiyoruz Efendi." deyince onun o yaşlı yüzünün nasıl donup şaşırdığı hâlâ gözümün önündedir. Yıllardır süt sattığı ve dolgun para aldığı bir kapı onu geri çeviriyordu. Halam "Para yok, sıkışıyoruz" diye haklı olarak tasarrufa gitmişti. Artık her gün veya iki günde bir taze süt alamayacaktık. Mecbur kalınca bakkaldan karton kutu sütlere başvurulacaktı. Sütçü amcanın ayağı hem bizden hem de diğer ahşap evlerden çekilmişti yavaş yavaş.

Gezgin Ozan-Şair

Üsküdar-Eminönü, Üsküdar- Beşiktaş hatta kimi zaman Boğaziçi-Eminönü vapurlarında rastladığımız ve benim üniversite öğrencilik yıllarıma yani 1983'lere kadar karşılaştığım, bazen de Anadoluhisarı'na gelen bir sima "Gezgin Ozan-Şair" idi. Elinde siyah bir dikdörtgen evrak çantası, siyah çantanın üzerinde "Şiir yazarı şair" yazılı bir levhayla ve içindeki şiir kâğıtlarıyla dolaşan bir adamcağızdı bu. Bazen otobüslerde de rastgelebilirdiniz kendisine. Vapurda, otobüste, Hisar veya herhangi bir Boğaziçi semtinde çantasından çıkardığı ve daktiloyla çoğalttığı şiirlerini okur ve satardı. Siyah bir takım elbisesi ve siyah bir şapkası vardı. Bu Gezgin Ozan-Şâir'e halkın iltifatı pek fazla değildi. Tek tük mahalleli veya yolcu bozuk para verir ve şiirini alırdı. O zaman şairimiz çok mutlu olur, ağırbaşlı, vakur halini bozmadan hafif bir tebessümle teşekkür ederdi. Değişen İstanbul, Boğaziçi ve zorlaşan hayat şartları ona da darbe vuruyordu elbette. Darbelerin en büyüğü ise ilgisizlik! Hem de bir şair için...

Yoğurtçu

Unutamadığım mahalle sakinlerinden, satıcılarından biri de yoğurtçudur. Orta boylu, önlüklü, Rumeli göçmeni bu sarışın adam, taze sütten ürettiği yoğurtlarını akşamüstü satmaya çıkardı. Omzuna aldığı uzun tahta sopanın iki ucundan sarkan üçgen zincirler, büyük, yuvarlak ve derin yoğurt kaplarına bağlıydı. Elindeki zili ile sokak aralarında dolaşan ve "Yoğurtçu geldi, taze yoğurt!" diye bağıran bu satıcı, mahalleliye oradan geçmekte olduğunu bu zili ile duyururdu. Elinde taşıdığı yeşil altın sarısı zili iki üç kere çalarak ahşap evlerin kapılarından gelecek sese kulak kabartırdı. Kendisine "Yoğurtçu" diye seslenen hanımlara efendice yaklaşır, sırtından taşıma sopasını indirir, ağzı tahta veya saçtan yapılmış kapakla örtülü derin dairemsi kabı açarak, o mis gibi taze ev yapımı yoğurdunu hanımların elindeki kâselere büyük bir kaşıkla boşaltırdı. Hafif kaymaklı, kalıba girmiş, dümdüz gözüken o yoğurdun tadını otuz beş senenin ardından bugün dahi unutmadım. Onun bir benzerini ancak yaşadığım Kıbrıs'ta yine özel, ev yapımı bir yerden yıllar yıllar sonra yiyebilecektim.

Sağır Tombalacı

Yenimahalle'de yaşayan tiplerden bir diğeri Sağır Tombalacı idi. Adının ne olduğunu bilmiyorum. Ama onu böyle çağırırlardı. Gerçekten sağır olan bu ince, kara kuru ve minyon adamın cüssesine ve yüzüne göre büyük kaçan bıyıkları vardı. Sokakta dolaşır, bazen evlerin kapısını çalar, çok zaman mahalle kahvesinde beklerdi. Sattığı neydi peki? O bir tomlabacı idi. Elinde, üzerinde numaralar bulunan, ince uzun film şeridi kalınlığında dikdörtgen şans kartları vardı. Yine elindeki kadife siyah veya kahverengi torbalardan şans numaraları çektirir, bütün numaraları tutturan müşterisi ise o zamanlar Türkiye'de kolay bulunmayan veya pahalı olan ya da kaçak gelen Kent, Marlboro gibi sigaralardan kazanırdı.

Su Satıcısı-Sucu

Küçüksu ve Hisarda damacana su satan bir sucumuz vardı. Damacana suları uzun atlı arabasının içinde taşırdı. Evlerde musluklardan akan sular temiz ve içilir olmasına rağmen bir çeşni, farklı tat olsun diye bu damacana sulardan satın alırdık. O damacana suları köşkün güneş almayan arka odalaruna doğru, serin bir boşlukta bekleyen, büyük ve eski çömlekten bir küpe boşaltırdık. Onun ince bir musluğu vardı ve gerektiğinde bu sudan da doldururduk sürahilere.

Oduncu

Anadoluhisarı, Küçüksu ve Yenimahalle semtlerinin kış aylarındaki yakıtı odun idi. Kömürün pisliğinden mi yoksa odunun bolluğundan mı bilinmez eski evlerde kömür değil odun yakılırdı. Bu sebeple Küçüksu ve Yenimahalle taraflarında bir iki oduncu yer alırdı. Bunlardan bize yakın olanı, hemen Küçüksu-Yenimahalle yokuşunun yanı başında düz bir alana yayılmış, Anadoluhisarı Ortaokulu taraflarına, Zihni'nin bostanlarına gitmeden önce, son Osmanlı Padişahı Vahdettin'in son eşi Nimet Hanım'ın aile ve akrabalarıyla yaşadığı köşkün önüne düşen arazide idi. Kış girmeden oduncu ile pazarlık edilir ve anlaşmadan sonra kış basmadan odunlar kamyonetlerde taşınıp ahşap evlerin, köşklerin giriş katlarına, depolarına istif ettirilirdi. Bu kamyonetin evimize yanaşması odunların boşaltılması, bu odunların işçiler tarafından irili, ufaklı, ince kaim oluşuna göre bodrum kata sıralanması, ara sıra bizim de bu taşıma işine katılışımız yeğenlerim ve benim için bir çeşit oyun idi.

İğneci

Şu anda ismini hatırlamadığım ve ikinci işi iğnecilik olan bir komşu bey vardı. İğnecilik de eski İstanbul mahallelerinde ve Boğaziçi köylerinde para kazandıran bir işti. Doktorun yazdığı reçeteye göre alınan iğnelik ilaçlar bu gezici iğneciler tarafından yapılırdı. Hijyenik alkollü iğne kutuları, iğneler, pamuklar ve birtakım nesneler iğnecinin okul çantasına benzemeyen körüklü ve geniş çantasında taşınırdı.

Köfteci İhsan Usta

Anadoluhisarı'nın işlek lokantası şimdiki otobüs durağına doğru ve ana caddede yer alan İhsan Usta'ya ait lokanta idi. İhsan Usta beyaz önlüğü, aşçı şapkası, beyaz bıyıkları ve saçlarıyla güleç yüzlü bir adamdı. Hisarlılar onun meşhur köftesini yemeyi severlerdi. Vefatından sonra bu lokanta ortadan kayboldu ve o yer bir başka dükkâna dönüştü.

Manav Refik

Hisarın neredeyse tam merkezinde sahil tarafına doğru, eski otobüs durağının karşısında zengin bir manav dükkânı yer alırdı. Burayı çalıştıran Manav Refik, yünden ve ucu püsküllü, toplu el örgüsü bir kukuleta takardı. Etli al yanakları, seyrek dişleri ve alçak sesiyle iyi bir insandı.

Bakkal Tatar Ahmet

Spor Akademisinin arka tarafında Yenimahalle semtinde birçok tanıdığımız vardı. Zaten Yenimahalle yokuşunu tırmanıp aşağıya inişini takip edince bizim tarafa, Çiftlik Caddesi'ne ulaşırdınız. Yenimahalle'de unutamadığım yüz, Bakkal Tatar Ahmet'tir. Boğaziçi semtlerinde vaktiyle gelip buralara yerleşmiş Tatar asıllı kişilere de tek tük rastlayabilirdiniz. Bakkal Ahmet tam bir Tatar fiziğine, dış görünüşüne sahipti. Tıknaz, zayıf, çekik gözlü, konuşmasında Tatar ağzını, vurgularını hissedebileceğiniz bir tüccardı. Yanına yardımcılar almasına ve ilerleyen yaşına rağmen bakkaliyede ayakta durur, tezgâhın önünde müşteri beklerdi. Güler yüzlü, çok konuşmayan, arı gibi çalışkan biriydi. Pazarlığa asla yanaşmazdı. Bu minik adam kumaş pantolon giyer, üzerinde kaim ketenden, bezden, cepli bir önlük taşırdı. Kravat takmaz ama gömleğinin yakalarını sonuna kadar kapatırdı. En ilgi çekici giyim eşyası ise başlığıydı bence. Siyah renkte, dairemsi, köşeli ve kabarık duran bu takke onun Tatar olduğuna işaret ederdi. Tatar Ahmet'in vefatına üzülmüştük. Yanındaki çıraklara el vererek onları iyi birer bakkal olarak yetiştirmişti Tatar Ahmet.

Kedici Teyzeler

Yenimahalle yokuşunun ortalarına doğru bir kenarda yükselen kırık dökük ahşap bir ev vardı. Merdivenlerle bahçesine çıkılır, oradan kapısına varılırdı. Evin etrafında ve bahçede sayısı belki elli altmışı bulan kedi görürdünüz. Bu eski ahşap evde onları deliler gibi seven ve Yenimahalle halkının kedici teyzeler adını verdikleri iki yaşlı can yaşardı. Yaşlı ve kimsesi olmayan iki kız kardeş. Fakat mizaçları taban tabana zıttı. Bildiğim kadarıyla eski İstanbullu idiler. Büyük ablanın konuşmasından İstanbullu oldukları anlaşılırdı. İçinde bulundukları fakirliğe rağmen büyük ablanın gururlu halinden vaktiyle çok başka yerlerden insanlar olduklarını tahmin edebilirdiniz. Büyük abla pek dışarı çıkmaz, bize veya bir başka komşuya nadiren gelirdi. Diğer kız kardeş de yaşlı idi, hatta kamburu çıkmıştı. Buna karşılık evin her şeyine koşan, alışverişi yapan ve kediler için kasap kasap dolaşan yaşı ufak olan kardeşti. Onların sessiz sedasız hallerini ve kendi başlarına hayatın içinde yuvarlanmaya çalışmalarını hiç unutamam.

Hıristiyanlar, Süryaniler ve Rumlar

Boğaziçi köylerinde Hıristiyan vatandaşlar da yaşardı. Kuzguncuk, Çengelköy, Anadoluhisarı özellikle Rumların sonra da Ermenilerin bulundukları semtlerdendi. Anadoluhisarı'nda çok Rum yoktu. Küçüksu Kasrı'nın sırt tarafına düşen Yenimahalle'ye inen yolun sağ başında ahşap ama dışı kurşunla kaplı iki katlı bir evde terzilikle geçinen, hiç evlenmemiş üç Rum kız kardeş bulunurdu. Annem ve halam bu yaşlı, bekâr, terzilik yapan üç Rum kızkardeşin dikişlerini beğenirler ve elbiselerini onlara diktirirlerdi. Küçüksu istikametinden, Çiftlik Caddesi'nden Yenimahalle yokuşunu çıktıktan sonra aşağı doğru bükülen yolun sağ tarafında iki katlı, dışı kurşun plaka kaplı kibrit kutusunu andırır bir ahşap evde otururlardı. Ben beş altı yaşlarında iken o eve annem ve halam provaya giderlerken beni de götürürlerdi. Pahalı dikmelerine rağmen bizimkiler onlann dikişini beğeniyorlar ve onları tercih ediyorlardı. Evlerinin içi, oradaki Hıristiyanlık sembol ve resimleri, bu öteki kültür bana değişik gelir, gözüme çarpardı. Kahveler içilir, sohbetler, edilirdi. Arı gibi işleyen, çalışkan ve becerikli, bu üç Rum kız kardeş, anneme ve halama güler yüzlü davranırdı. Ben provalar esnasında sıkıldığım için bazen beni evin arka, mutfak tarafındaki küçük, dar bahçeye salarlardı. Ben bu ufak bahçede tavukları koşuştururdum. Terzi Rum hanımlardan kuru, kara zayıf ve çirkince olanı benim tavukları kovaladığımı görünce kızar ve çocuk zihnime, bilinçaltıma işleyen ve bizimkilerle birlikteyken başımı okşayan bu hanımdan hiç beklemediğim şu lafı, alçak sesle bana söylerdi: "Pis Türk! Koşturma tavukları, seni kesirim!" O zaman üzülür, korkar, evin bir kenarına, bahçeye açılan mutfak kapısının üç basamaklı yıpranmış taş merdivenine oturur, anne ve halamın provasının bitmesini can sıkıntısıyla beklerdim. Yolda giderken anne ve halama, "Bana Rum kadın böyle dedi." diye şikâyette bulununca, bizimkiler böyle bir şeyi asla onlara kondurmaz, "Yanlış anlamışsın öyle dememiştir, başkalarının tavukları koşturulmaz." diye nasihat verirlerdi. 1973 yılında, Kıbrıs Barış Harekâtı öncesi taşındıklarını duyduk ve gördük. Anne ve babama, "Rum terzi kadınlar nereye gitti?" diye sorduğumda sadece "Taşındılar buradan!" dediler.

Evimizin önünde kırmızı boyalı minik bir başka iki katlı ahşap evimiz vardı ki ona "küçük ev" denirdi; orayı da bir aralık Süryani bir aileye kiraya vermiştik. Bu Süryani ailenin babası yanılmıyorsam Kapalıçarşı'da kuyumcu idi. Üç tane gelinlik çağında yetişmiş kızı vardı. Bunlardan esmer olanının dillere destan bir güzelliği vardı.

Babaları ince uzun, zayıf, saçları dökük ve kalanı ise arkaya taranmış, sivri karga burunlu bir adamdı. Kuyumculukla uğraşıyordu yanılmıyorsam. Evi temiz tutuyor ve kiralarını gününde ödüyorlardı. Hatta mahallede Seferoğlu ve Karakartal aileleri evlerini Hıristiyan Araplara kiraya vermiş diye kimi komşular, onların tanıdıklarına kiralamadığımız için sitemde bulunuyorlardı. Bu Süryani kiracılarımız yaşlı terzi Rum kız kardeşlerden çok sonraları tanıdığım Hıristiyanlardı. Belli bir süre oturduktan sonra değişen nüfus yapısı ve zorlaşan ulaşım şartlarının da etkisiyle taşındılar bizim küçük evden diye hafızamda kalmış.

Sultan Vahdettin'in Son Eşi Nimet Hanım

Birlikte yaşadığımız halamın eşi Nihat eniştemin amcası, Sultan Vahdettin'in son eşi Nimet Hanım ile evlenmişti. Zannedersem saltanat hanımlarının Türkiye'ye dönüşüne izin verilen 1950'lerden sonra bu evlilik gerçekleşmişti. Halam, eniştemle evlendikten sonra Nimet Hanımlar kendisine saraydan çıktığı söylenen çiçek, gül işli büyük bir gümüş kahve, çay tepsisi hediye etmişlerdi. Nimet Hanımlar Küçüksuya nazır, Yenimahalle yokuşunun başında büyük bahçeli bir köşkte otururlardı. Halide Edip Adıvar'ın yaşlılık fotoğraflarındaki halini ben hep Nimet Hanım'a benzetirim. Çocuk zihnime öyle yer etmiş. Halide Edip'in yaşlılık resminin biraz daha ince uzun ve yüzü zayıf hali. Ben çocukken Nimet Hanım'ın yaşı epeyce vardı. Köşkün bahçesinde tek başına oturur, duvarları yüksek olmayan setlerden kurulu bu köşkün bahçesinde, dışarıdan, sokaktan onu rahatça görürdünüz. Kimseyle konuşmaz, bir yere dalmış düşünür halde idi. Halam, eniştem ve bizimkilerle birlikte ara sıra ve bayram günlerinde Nimet Hanım'ı ve eniştemin amca çocuklarını ziyarete giderdik. Nimet Hanım'ın eli öpülür; tam bir İstanbul saray şivesiyle halinizi, hatırınızı sorardı. Pek fazla konuşmayan bir hanımdı. Saraydaki ismi başka idi. Bizimkiler onu bilirdi ama Nimet Hanım kendisine "Nimet" adıyla hitap edilmesini isterdi. Ben şimdi saray ismini hatırlamıyorum. Saraya, Vahdeddin'e dair asla konuşmaz ve konuşmaktan hoşlanmazdı. Büyüklerimiz; "Eski günleri arıyor musunuz Nimet Hanım?" diye sorduklarında O, "Hayır, geldi geçti. Allah'a şükür şimdi hayatımdan memnunum." derdi. Atatürk hakkında soruları suallere ise; "Sağ olsun Atatürk bizi kurtardı" demekle yetinirdi. Bu cevapları büyüklerim evde konuştuklanndan bugün dahi unutmadım, zihnime kazınmış.

Şarkıcı Esmeray

Anadoluhisarı'nda rastladığımız çeşitli sanatçılar, şarkıcılar vardı. Fecri Ebcioğlu ve Müzeyyen Senar'ı Hisarda yürüyüşte ve hepimizle selâmlaşırken görmek mümkündü. Ayla Algan, zamanın kimi pop şarkıcıları Boğaziçi'ne ve Hisar'a gelirlerdi. Hulusi Kentmen, deniz subayı olan eniştem Nihat Seferoğlu'nun arkadaşıydı ve zaman zaman birbirlerinin evlerinde arkadaş gruplarıyla toplanırlardı. Yanılmıyorsam bir toplantı da bizde olmuştu.

Samimiyetimizin nispeten olduğu sanatçı dönemin meşhur şarkıcılarından, Gel Tezkere Gel ve Unutama Beni gibi şarkılarıyla ünlenen Esmeray'dı. Bizim Yenimahalle Çiftlik Caddesi'nden tepelere, yukarıya doğru çıkan ve sağlı sollu köşk dolu yolun kenarındaki bir araziye Boğaziçi manzaralı, Kandilli Burnu'nu gören apartmanlar yapılmıştı. İşte Esmeray o dairelerden birini satın almıştı galiba. Halk içinde idi, halkla karışırdı. Elinde fileleri, çocuğu veya akrabalarıyla yürüyerek bizim yokuşun başındaki evimizin önünden o dik yokuşu çıkmaya, evine varmaya çalışırdı. Bizim yokuş başına gelene kadar da nefesi biraz tıkandığından ve dinlenmek makbule geçeceğinden, bizimkiler ahşap bahçe kapımızı açar, ev kapısıyla onun arasındaki boşluğa sandalye atılır ve halam Esmeray'ı dinlenmeye, kahve içmeye davet ederdi. Esmeray hoşsohbet, vatansever bir şarkıcıydı. Askerler için yazdığı Gel Tezkere Gel şarkısı siyah beyaz televizyon ekranlarından ve radyolardan hiç eksik olmuyordu. Dinlenen, kahve ve su içen Esmeray'a halam, bahçeden kesilmiş gül, leylak, yasemin, hanımeli ne bulursa hediye ederdi. Hatta: "Esmeray Hanım, ne olur Gel Tezkere Gel'i söyleyin televizyonda," deyince o da; "Onu çok söyledim, biliniyor, başka söyleyeyim Nevin Hanım" derdi. Yıllar sonra ölüm haberini duyunca üzüldüm ve içimden bir tel daha koptu.

O yıllarda yani 1970'lerde Türkçe Pop yaygınlaşmaya başlamıştı. Sanat musikisini daha popüler, çok sesli hale getiren meşhur şarkıcılar da mevcuttu. Benim ruhuma en çok etki eden ses Kamuran Akkor ve söylediği "Analar Kuzusu Reyhan" türküsü idi. Evde önümde yığılan köpek ve gramofon armalı plaklar içinde aynı renkte plaklar bulunmasına rağmen Kamuran Akkor'unkini hiç karıştırmadan bulur, evdeki pikapta tekrar tekrar plağın iğnesini başa alarak onu dinlerdim.

Ayla Dikmen, Ayten Alpman, Kamuran Akkor, Gönül Akkor, Esmeray, Beyaz Kelebekler, Yeliz, Yeşim gibi şarkıcıların eserleri sevilirdi aile fertleri arasında. Fecri Ebcioğlu Hisar'da karşılaşılan simalardandı, sanırım evi de vardı.

İlkokulda iken komedyen Cevat Kurtuluş ile de tanışmıştım. Bizlere, ilkokula gösteri yapmaya gelmişti.

Nafiz Çamlıbel

1990'lı yıllarda artık Hisarlıların azınlığa düştüğü, eski ailelerle ev ve yaşantı tarzının kaybolmaya başladığı zamanlarda babam İstanbul Yıldız Teknik Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Nafiz Çamlıbel'le tanışmıştı. Hisar-Yenimahalle'de yerli ailelerden bir hanımla ahbaplığı bulunan Nafiz Çamlıbel'i babam, o hanımın mahalle sakinimiz olması sebebiyle ve arabasıyla onları üniversiteye bıraktığı zamanlarda tanımıştı. Nafiz Bey'in sanatçı Nurseli İdiz'in babası ve ünlü şairlerimizden Faruk Nafiz Çamlıbel'in yeğeni oluşu yani Faruk Nafiz Çamlıbel'in onun amcası olması ilgimizi çekiyordu. Faruk Nafiz Çamlıbel'i anlatır, şiirlerinden örnek verirdi. Şişman, dobra, yüksek sesle konuşan, yemeyi seven, ehlikeyif biriydi. Politikadan konuşur, İstanbul'dan konuşur, günlük hayattan hadiseleri anlatırdı ve onunla yolculuk çabuk biterdi. Göz açıp kapayıncaya kadar Yıldız'a varırdık. Sanırım Nafiz Bey de birkaç yıl önce hayata gözlerini yumdu.

Taş Evden Mor Salkımlı Köşke ve Oradan Apartmana

Ben dört beş yaşlarında iken babaannem, annem, babam ve halalarımla birlikte Anadoluhisarı'nda, Küçüksu'nun arka tarafında Yenimahalle yokuşuna girerken sağ kolda kalan geniş toprak yoldan içeri giden ahşap köşkler arasında, denize nazır büyük konağımsı eski taş bir binada otururduk. Bu taştan evin yüzeyi ince koyu kırmızı dikdörtgen şekilli Marsilya tuğlalarıyla süslenmişti. Annem bu eve gelin gelmiş; babaannem, halalarım, babam, amcam bu evde yetişmişti. Burası dedemin anılarla dolu eviydi. Ben altı yaşlarında iken bu ev bırakıldı ve Yenimahalle yokuşunun ortasında bulunan halamın eşi, eniştem Nihat Seferoğlu nun büyük bahçeli köşküne ailecek yerleştik ve orada birkaç aile bir arada oturduk. Yokuştan yukarı Boğaz manzaralı kendimize ait küçük evi ise kiraya verdik. Kiracımız birkaç sayfa önce tanıttığım Atatürkçü bir Cumhuriyet kadını olan çevirmen, yazar, romancı Nihal Yeğinobalı idi. Birkaç yıl önce onu televizyonda Cumhuriyet Çocuğu adlı eseriyle görünce pür dikkat bakmanın ve dinlemenin, yanında hüzünlendim de.

Doğduğum ve altı yaşma kadar kaldığımız kırmızı taş evin unutamadığım yeri evin içindeki kuyusu idi. Buzdolabının yeni yeni çıkmaya başladığı veya Avrupa marka iri hantal buzdolaplarının nadiren kullanıldığı 1960-1970'li yıllarda evin içindeki kuyu, buzdolabı vazifesini görürdü bizim için. Mutfak kısmına doğru yer alan, ağzı dairemsi yuvarlak bir taş veya tahta kapakla kapatılan, ince, uzun ve derin bu kuyu, ilgimi çok çekerdi. Yazın bu kuyuya kapta peynir, karpuz ve tencerede yemekler sarkıtılır kuyunun dibindeki serin suyla temas ederek bozulmadan taze kalmaları sağlanırdı. Büyüklerimiz bu kuyuya yaklaşmamamız gerektiğini, kapağını açmaya çalışmamamızı tembihler, aksi takdirde içinde perinin bulunduğu kuyunun bizi yutacağını söylerlerdi. Dört beş yaşlarımda iken etrafında oynadığım bu kuyuyu hiç unutmuyorum. Onun yanı başındaki trabzanlı merdivenlerden evin üst katma çıkılırdı. İstanbul Fatih taraflarında oturan anneannemler ile öteki akrabalara gittiğimiz zaman da bazı evlerde böyle kuyuların olduğunu hayal meyal hatırlıyorum. Marmara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümündeki öğrenciliğim sırasında, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın bir öyküsünde evin içinde yer alan Ceneviz sarnıcını veya Halide Edip Adıvar'ın Sinekti Bakkal romanında Rabia'nın dedesinden kalan evin mutfak kısmına düşen kuyuyu ve Peregrini'nin bu kuyu için

bestelediği Tılsımlı Kuyu operasını arkadaşlarım kavramakta zorluk çekip “Evin içinde sarnıç, kuyu nasıl olur?” diye düşünürlerken, bana bu hiç tuhaf gelmiyor, hiç yabancılık çekmiyordum.

Boğaziçi semtlerinde yaşayanların tabiat ve hayvanlarla da arası çok iyi idi. Kediler eski evlerin, köşk ve konakların vazgeçilmezleriydi. Bizde de çok sayıda kedi vardı. Kedilerin Peygamberimizin de sevdiği canlılar olduğu söylenirdi. Kedilerimizin Tekir, Sarman gibi klasik adları olduğu kadar kimilerine sanatçı isimleri verilirdi. Örneğin kedilerimizden birine, o dönemlerin intihar etmiş ünlü Amerikalı sinema oyuncusu Marilyn Monroe’dan esinlenerek, Marilyn ismi konmuştu. Bir de bahçede baktığımız Uğur isimli bir kazımız vardı. Uğur o kadar akıllı bir hayvandı ki sizin bir yere gideceğinizi anlayınca koşar gelir, peşinize takılırdı. Sırtını tepeye dayamış kırmızı taş evden alışveriş için Anadoluhisarı’na yürüyerek inen Emine Halam bazen beni de yanına alırdı. Yolda ansızın bakardık ki Uğur havadan uçarak geliyor ve yere inip ardımız sıra bizimle birlikte yürüyor. Minyon bir kadın, onun elinden tutan lacivert şortlu deniz eri askeri gömlekli kumral zayıf bir çocuk ve arkalarında kahverengi beyaz, tin tin yürüyen bir kaz! Bu tam fotoğraflık bir manzaraydı.

Yenimahalle, Küçüksu sakinleri arasında böyle özel tavuğu, hindisi veya başka bir özel ev veya kümes hayvanı olan insanlar hiç de az değildi. O yıllarda taşlaşmadan daha nasibini tam almamış Boğaziçi semtleri, oranın insanları tabiatla, canlılarla böyle iç içe yaşıyorlardı.

Anadoluhisarı, Küçüksu ve Yenimahalle taraflarındaki ahşap evlerde ve köşklerde bahçeleri çeviren irili-ufaklı mor salkımlar bulunsa bile, “Mor Salkımlı Köşk” denince çoğu insanın aklına gelen ve hayranlıkla gösterilen bizim köşkümüzün dörtte üçünü çeviren mor salkımlardı. Bahçe duvarının içine ekilmiş, vaktiyle demir çit ve tellere sarılarak büyümüş bu salkımlar, mevsimi gelip de açtığında etrafı baş döndürücü bir koku kaplardı. Mor salkımlar, üzüm öbeği, salkımı şeklinde idi ve üzüm tanelerinin yerini bu salkımda mor, eflatunumsu çiçekler alırdı. Arılar onun rayihasına üşüşür, yoldan geçenler dayanamaz koparırdı. O kadar çok ve evi o kadar bol ve öbek öbek çevirir, doldururdu ki mor salkımlarımız, başınızın kokudan dönmemesi, sarhoş olmamanız imkânsızdı. Üniversitede, Türkoloji Bölümünde Halide Edip Adıvar’ın Mor Salkımlı Ev adlı anı kitabını okumadan çok çok önce, çocukluk yıllarımda ben, mor salkımlarla tanışmıştım. Halide Edip'İn o eseri ve ismi de bana ne kadar sıcak ve tanıdık gelmişti. Hâlâ en sevdiğim anı kitaplarından biri odur.

Köşke giriş kapısı büyük kahverengi boyalı bir kapıydı. Kapının tutaçları sağlı sollu iki aslan başından ibaretti. İçeriye adım atar atmaz

sizi geniş bir mermer taş bir alan karşılardı ve ayakkabılarınızı buraya çıkarırdınız. Hafif bir tümsek çıktıktan sonra sağ taraftaki pardösü askısına asılmış ve bir ipe dolanmış birtakım nesneler gözünüze çarpardı. Birbirine bağlanmış bu nesneler büyüklerimiz tarafından nazara, göz değmesine karşı asılmıştı. Bu bağda uğur getirsin ve nazardan korusun düşüncesiyle "bir adet eski bebek patiği; ölmüş, içi boş bir ufak kaplumbağanın kabuğu; dağdan, bayırdan kesilmiş mavi bir diken dalı ve eski bir at nalı" bulunurdu. Bu alandan salona geçişte tahtaları vernikli kahverengi yüksek ve buzlu camdan bir kapımız vardı. Salonumuz uzun, dikdörtgen alanın ön tarafı Boğaz'ı, Kandilli ucunu görürdü. Salonumuzda yemek masası, kütüphane, divanlar, odun sobası, mangal ve evin çıkıntılı kısmında ayaklı büyük radyo-pikap vardı. Salon pencerelerimiz jalûzili idi. Salonun sol tarafında köşkün bahçesini gören iki yatak odası, arka kısmında ise mutfak, hamam ve hamam odası sıralanmıştı. Oraya da salonun arka kısmından açılan bir kapı ile geçilirdi. Salonun sağ tarafına düşen ve ana giriş kapısıyla da bağlanan odamız misafir odası idi. Burada gül desenli gülkurusu renkli ve beyaz boyalı ahşap antika koltuklar, yine gül kabartmalı ahşaptan büyük, ayaklı bir misafir odası aynası ve vitrini vardı. Maddi sıkışıklıklar ortaya çıkınca onlar da satılmak zorunda kalmıştı.

Salonun arka kısmına düşen mutfağımıza, çatı katına açılan koridorun bir ucunda banyo ve hamam odası yer alırdı. Banyomuz geniş, odun, çalı çırpı ile sobası yakılan ve suyu ısıtılan eski usul hamamsı bir banyo idi. Orada yıkanmak ayrı bir zevkti. Takunyalar giyilir, mermer kurnaya musluklardan akan su bol bol dökülürdü. Benim ve yeğenlerimizin hoşuna giden şeylerden biri sarı veya bakır rengindeki hamam tasıyla, su tasıyla oynamaktı. Kurnadan su doldurduğumuz bu taslar bugün düşünüyorum da gerçekten bir sanat eseriydi. Kabartmalı, işli bu banyo taslarının ortasından yukarı doğru çıkan bir çubuk bulunurdu. Bu çubuğun ucunda bakırdan, kurşundan sırt yüzgeçleri, kabartma pullan, mavi ve kırmızı sahte taşların kondurulduğu gözleriyle balıklar bulunurdu. Tasa su konunca balık sağa sola dönerdi. Bu balıklar hem estetik bir duyguyla, hem de çocukları yıkanırken oyalansın diye tasa eklenmişti.

Hamamdan hemen yatak odalarına veya salona geçilmezdi. Hamamın bir başka kapısından hamam odası dediğimiz büyük odaya alırdı bizi büyüklerimiz. Burası giyinme, dinlenme odası idi banyo sonrasında. Ahşap gardıroplar bu odada bulunurdu ve kıyafetler oradan alınıp bizlere giydirilirdi.

Bana gizemli gelen bir yer de çatı katımızdı. Tırabzanlı merdivenlerle çıkılan çatı katında Boğaz'ı seyreden iki üç küçük pencere bulunurdu.

Cumhuriyet Bayramında ve milli bayramlarımızda çatı katındaki sandıklardan birinde bulunan büyük Türk bayrağımız pencerelere bağlanarak iki buçuk katlı ahşap evimizi yukardan aşağı kapatacak şekilde sallandırılırdı. Çatı katında, kimi değişik türde ağaçlardan yapılmış sade, kimi renkli örtülerle kapatılmış sandıklar dikkatimi çekerdi. Bunların kapaklarını açar, içindeki naftalin ve lavanta kokularını koklar, ardından da içlerindeki eski yazı kitapları, fotoğrafları, eski belge, oyuncak ve nesneleri çıkarır bakar tekrar yerine koyardık. Bu sandıklar da kapıya gelen sahaf ve eskicilerin elinden kurtulamadı tabi. Buna mani olacak kuvvetimiz yoktu. Çünkü ben ve yeğenlerim çocuk yaşlarda idik.

Eniştemin aniden vefatı, iki çocukla dul kalan halamın maddi sıkıntıları, babamın müsrifliği, artan ekonomik bunalım, etrafa, manava, bakkala, kasaba, eş dosta olan borçlar, hem bize ait ev ve arsaların elden çıkmasına, hem de halamın köşkü yok pahasına satmasına yol açtı. Her şeyimiz birlikte idi ve acısı tatlısı, iyi gün kötü gün birlikte paylaşılıyordu. Benim, yeğenlerimin ve annemin bu işlere karışması mümkün değildi. Her şeyi babam ve halam yapıyor, karar verip uyguluyorlardı. Annem bazı sebeplerle de bu işlerden uzak durmaya çalışıyordu. Önce Anadoluhisarı Yenimahalle'de, peşinden de Kadıköy Ziverbey'de bir apartmana geçtik. Halam ve kuzenlerim ise Anadoluhisarı'nın ilerisindeki Kavacık sırtlarında bir apartman dairesine... Böylece eski taş konak ve mor salkımlı ev günleri artık hepimiz için bir daha geri dönülmeyecek günler olarak sadece anılarda kaldı. Ben de bu arada üniversiteyi bitirmiş ve Marmara Üniversitesi'ne asistan olmuş idim.

Köşkün Bahçesi ve Çiçekleri

Anadoluhisarı tabiatla kucak kucağa bir semtti. Hele ahşap evlerin, köşklerin bahçeleri bir başka güzeldi. Hemen hepsi çiçek ve ağaç ambarıydı. Çam ağacının keskin kokusu, çınar ağaçları yolları süslerdi. Bizde birkaç cins çam ağacı vardı. Bunlardan biri bahçeye açılan mutfak kapısına yakın dik, büyük iğne yapraklı çam idi. Bahçenin bütün oksijenini sanki o sağlardı. Diğer iki çamdan biri yeşil kozalak çamı, diğeri ise mavi çamdı. Özellikle mavi çamı severdik. Mavi çam yeğenim Yunus'un, fıstık çamı yeğenim Vehbiye'nin, büyük çam ise benimdi.

Bahçemizdeki öteki ağaçlara gelince... Bahçemizin üst bahçe denen ve mutfak ile aynı seviyede bulunan, bir başka ifadeyle evin zeminden sonraki ilk katıyla bitişik olan bahçe gül ve çeşitli bitkilerin ve ağaçların bulunduğu bahçemizdi. Burada palmiye, balık havuzunun dibinde kamış, bahçenin ortasında manolya, sağda solda leylak ağaçları serpilmiş vaziyette dururdu. Manolya ve leylak ağaçlarının çiçeklerin kokusu gerçekten insanı mest ederdi. Bunların arasına pembe küçük üzüm öbekleri şeklinde açan bodur oya ağaçlarını da eklemek gerekir.

Köşkün giriş kapısına yakın yerde neredeyse biz çocukların göğe değdiğine inandığımız büyük bir ıhlamur ağacı vardı. Dışarıdan, tanıdık tanımadık kimseler veya eş dost ıhlamur ağacına çıkıp çiçeklerini toplamak ister, bizimkiler de birazını bize bırakmak kaydıyla buna müsaade ederlerdi. Hatta ıhlamur ağacını onlara budatırdık da. Şimdi köşkün yeni sahipleri bu ıhlamur ağacını kestirip yan yola bakan giriş kapı bölümünü duvarla kapatmış, evin girişini ön tarafa almış ve geniş bahçeli köşkün etrafını yüksek duvarlarla çevirmiş. Eskiden bahçemizin etrafını kaplayan mor salkımlı çitler artık yok ya da duvarın iç kısmına alındı.

Köşkün üst bahçesi âdeta bir dinlenme alanı idi. Bu kısımda güllerin sağlı sollu dizildiği alanın ortasında çakıl taşları seriliydi ve onların üzerinde yürür, oynardık. Gül sevgimiz ve zevkimiz bu bahçeden kalmadır. Beyaz, pembe, kadife kırmızısı, sarı ve daha birçok renkte gül doluydu bahçemizde. Onları koklamak, budamak çok zevkliydi. Bahçedeki güller içinde benim en sevdiğim büyük büyük açılmış, reçellik olarak kullanılan yediveren isimli pembe güldü. Kokusu ve görünümü harika idi. Diğer reçellik ufak pembe güllerden farklı idi. Gösterişli ve kocaman açardı.

Üst bahçemizin daha önce yukarıda temas ettiğim havuzundan burada bir kere daha söz etmek gerekir: Havuzun içinde kırmızı, pembe, beyaza çalar uzun Japon süs balıkları vardı. Havuzda size bir o kadar çarpan yeşilimsi suyun üzerinde irili ufaklı yapraklarıyla suyun dibinde dikili saksıdan gelen nilüfer idi. Delikli büyük taşlar, kaya parçacıkları nilüferin arasından su yüzüne çıkar, güvercinler de buraya yıkanmaya ve su içmeye inerdi. Orta bahçe dediğimiz kısımda yer alan ve yatak odasına tırmanan hanımeli çok büyüktü ve mis gibi kokardı. Onun yanındaki yasemin de öyle. Havuzun duvarı orta bahçeden kale duvarı gibi ona yükselti verir, öyle görünürdü. Bu sulak alanda yurtdışından büyüklerimizin getirttiği kamışlar ekili idi. Onların büyük boyluları kesilip kurutulunca sağlam birer tatlı su balık avı oltası olurlardı. Merdiven başlarında duran büyük yuvarlak mermer saksılarda ekili gelin telleri ise rengârenk açardı. Onun kuruyan tohumlarını toplamak, kibrit kutularına koymak, üzerlerine rengini yazmak ve gelecek bahara mermer saksılara serpmek incelik ve insana huzur veren uğraşılardı.

Orta bahçemizin bir özelliği de meyve ağaçlarını içinde toplamasıydı. Dut ağacı, incir ve kırmızı erik ağacı ilk dikkati çekenlerdi. Fakat bunlar arasında benim için özel olanı Karadeniz bölgesinde de yetişen bir çeşit kirazı, vişneyi andırır “taflan” adını verdiğimiz yemiş idi. Buna karayemiş de denirdi. Taflan ağacının yeşil kauçuğumsu parlak yaprakları bulunur, yemişi kırmızıdan vişneçürüğüne dönünce olgunlaştığı anlaşılırdı. Ağzınızda hafif buruşuk, mayhoş bir tat bırakırdı.

Alt bahçemiz sokağa bakan mor salkımlar ve lagostrinlerle çevrili bir alandı. Buraya biber, domates, salatalık, maydanoz, dereotu, fasulye ve bir yığın başka sebze ekilirdi. Onların tam ortasında yer alan hurma ağacının hurmaları olsun diye dört gözle beklerdik. Portakalımsı şekli ve rengiyle yumuşayan kavuniçine dönen hurmamız çok tatlı olurdu.

Kiraya verilen küçük ev dediğimiz minik köşkle büyük köşkün tam ortasında, salonumuzun önüne düşen ara bahçede boylu boslu bir salkımsöğüt vardı. Sağa sola yatan, dağılan dallarıyla sanki su fıskiyesinden çıkıp yarım daire şeklinde taşan suya benzer bir görünümü vardı. Onun etrafını ve sokak kapısına kadar gelen kıyı, duvar kısmını süsleyenlerse akşamsefalarıydı. Akşamüstleri sarı, pembe, mor renkte açarlardı.

Anadoluhisar'ında Perili-Cinli Evler ve İnançlar

İstanbul'da Osmanlı zamanından beri, eski, terk edilmiş yıkık dökük ahşap köşk ve evlerin iyi saatte olsunlara, cin ve perilere mekân olduğu inancı 1970'lerde Boğaziçi köylerinde aynı türden evler için anlatılmaya devam ederdi. Bunlarla ilgili birçok söylence, öykü uydurulurdu halk arasında.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Gulyabani romanını andırır tarzdaki cin, peri, hortlak öyküleri biz çocukların çok ilgisini çeker, öte yandan bizi korkuturdu da. Büyüklerimiz arasında bunlara inananlar da olurdu. Yenimahalle'ye inmeden sağ taraftan tepelere doğru çıkan yokuş yolun kıyısında eski köşkler, evler vardı. Bunlardan biri böyle eskimiş, çürümüş, kargaların yuva yaptığı yıkık dökük bir köşktü. Gece misafirlikten dönülürken bunun önünden veya yakınından geçilmezdi. Hatta o eve yaklaşılınca rahmetli Emine halam oradan hızlı geçmemizi isterdi. Oranın uğursuz ve cinlerin, perilerin yuvası olduğu ifade edilirdi.

Bu çeşit anlatıların bir başka türlüsü de yatır, mezar veya eski küçük kabristanların yerine inşa edilmiş eski ya da yeni binalar üzerineydi. Anadoluhisarı'ndan Kanlıca istikametine doğru giden Boğaz yolunda sırtını kayalığa vermiş iki katlı bir taş ev vardı. Vaktiyle bunun yapıldığı yerin bir yatıra ait olduğu, evi satın alanların satmak, kiralayanlarınsa belli bir süre sonra oradan taşınmak zorunda kaldıkları anlatılırdı. Bu evde gece uykuya dalanlar sabahleyin kalktıklarında evin bir başka odasında uyanmakta, tuhaf sesler duymakta, sonunda taşınmak durumunda kalmakta idiler.

Böyle bir öykü halamlarla birlikte oturduğumuz bizim köşkün bahçesinin ucunda bulunan, ailemizin ek gelir getirsin diye kiraya verdiği ana caddeye bakan küçük kırmızı bahçeli ev için de çıkartılmıştı. Bu tür uydurmaların büyüklerimizce tahminen iki sebebi vardı. Birincisi; 1970'lerde İstanbul Boğaziçi semtleri, köyleri o kadar kalabalık değildi. Nüfus azdı. Kiraya vereceğiniz ikinci bir eviniz varsa ona aklı başında ve cebi sağlam bir kiracı kolay kolay bulamayabilirdiniz. Başkalarının da kiraya verecekleri ahşap evleri vardı ve bu komşular arasında, ev sahipleri arasında rekabeti artırıyordu. Evin kime kiraya verildiği, yeni kiracıların işi, ahlakı hep merak edilir ve ev sahiplerine komşular tarafından bu cins sorular

sorulurdu. Perili ev, cinli ev lafları da işte bu rekabetten doğuyordu. Araları sıcak olmayan veya birbiriyle ahbap bulunmayanlar, kiralık evleri varsa, karşı tarafın kiracı namzetlerini, müşterisini kendisine çekmek amaçlı, ötekilerin evleri hakkında perili köşk yalanı çıkartabiliyorlardı. Bizimkiler bunu çıkardıklarına inandıkları komşulara sokakta rastlayınca teessüflerini bildirirler, "Bizim evde peri meri yok, ayıpladık Hüsniye Hanım, ayıp!" derlerdi. Perili köşk/ev yalanının ikinci çıkış sebebi ise, genetik, irsî bir bağ gibi kuşaktan kuşağa geçen eski batıl inanç ve uydurmalardı. Uzun süre boş kalan, oturulmayan, kiralanmayan ve terk edilen evler için hemen "Uğursuz, perili, cinli, hortlak dolu" gibi hayal gücüne dayalı halk uydurmaları ağaç gibi bitiverirdi.

Boğaziçi'nin kuşları da birtakım söylence ve inançlara konu olurdu. Altın yüzüklerin el yıkarken ve çamaşır asarken bahçe masasının üstünde bırakılmaması istenir, karga ve saksağanların altına düşkün olduğu ve yüzükleri çalarak onları masal diyarında bir sultan ve prensese götürdüğü söylenirdi. Dişimiz düştüğü zaman evin damına atılır, onu kuşların götürerek yerine yenisini getireceğine inanılırdı. Baykuş uğursuz kabul edilmesine rağmen yazın köşkün baca deliklerine yuva yapmasına ses çıkarılmazdı. Doğu Türklerinde uğurlu sayılan ve yanılmıyorsam Manas Destanı'nda akıllı olsun diye yeni doğan çocuğun yastığı altına tüyü konan baykuş, Batı Türklerinde uğursuz kabul edilirdi. Bunun yanında Hz. Süleyman'la ilişkili öyküsü de bilinir ve baykuşun rızkının her akşam Allah tarafından ona hazır sunulduğu, baykuşun da bir uçup bu rızkı alarak yuvasına geri döndüğü anlatılırdı.

Hasta olduğumuz zaman veya yaramazlığımız arttığında kurşun döktürülürdü başımızdan. Biz çocuklar içinbu işlem, çok sevilen bir oyun olarak algılanırdı. Kurşuncu kadın gelir, o kurşun kaynatılır, eritilir ve yere oturan bizlerin üstüne bir çarşaf tutularak, kurşun o çarşafın üstünde bir başka kaba dökülürdü. Kurşun döktürme nazara ve kem gözlere karşı yapılan bir işlemdi. Kurşun, döküldüğü kabın içinde düz, erimiş, yayvan bir parça halinde kalırsa göz değmesi olmadığına, eğer göz şeklinde patlar ve dikenli bir yumru şeklini alırsa üzerimizde nazar bulunduğuna, o gözün de patladığına kanaat getirilirdi.

Bunların dışında batıl inanç olarak sayabileceğimiz birtakım şeyler daha mevcuttur. Örneğin incir ağacına çıkmak ve oradan düşmek iyi değildi. Hele karanlık basınca incir ağacına yaklaşmak tekin tutulmazdı. Merdiven altında durmak, ellerini birbirine bağlamak uğursuzluk getirirdi. Bahçeden toplanan adaçayı yapraklan nazara karşı evin içinde tütsü olarak yakılırdı. Kıbrıs'ta bu tütsü işlemi zeytin

ağacının yapraklanyla yapılıyor. Köpekler uluyunca uğursuzluk ve deprem olmasın diye terlik ters çevrilirdi. Alçak bir ağaç dalının, altından geçmenin boyu kısa bırakacağı söylenirken, gece yıkanmanın ve çok su akıtmanın iyi olmadığı belirtilirdi. Bu tür örneklerin sayısını hafızayı zorlayarak çoğaltmak mümkün. Ancak burada beni işaret etmek istediğim nokta şudur: Boğaziçi köyleri ve Boğaziçililer 1970'lerde, nüfusun kalabalık olmadığı bu yıllarda, kendi içine kapanık, bir ölçüde âdeta dondurulmuş bir hayat yaşıyorlardı ve Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın 1900'lü yıllara tarihlenen romanlannda ancak karşınıza çıkabilecek batıl inanç konularıyla meşguldüler.

Boğaziçi - Anadoluhisarı'nın Havası ve İklimi

Anadoluhisarı'ndaki yaşantımızı kış ve yaz olmak üzere iki dilime ayırarak anlatmak isterim. Kış ayları bizim çocuk ruhumuzda sıkıntılar uyandırırdı. Bununla birlikte ben ve yeğenlerim kışın eğlenceli anlarını çocuk dünyamızda bulmayı becerirdik. Evin içinde odun yanardı. Asıl eğlence mangaldı. İçine kömür, odun dalları atılan mangalımızın etrafında toplanır ve maşaların üzerinde kestane pişirirdik. Kapış kapış bir oyundu bu. "Kestane kebap yemesi sevap." sözleri koca salonumuzda yankılanırdı. Mangalın üstüne sadece kestane konmazdı. Havayı dağıtacak hoş koku yayacak mandalina kabukları, defne, adaçayı yaprakları kavrulmaya başlayınca insanı kendinden geçiren ve huzura erdiren bir koku salarlardı, rüzgarın pencerelerini dövdüğü o ahşap köşkümüze...

Bazen aralık bazen de ocak ayında kar düşerdi İstanbul'a ve Boğaz'a. Kar demek biz çocuklar için eğlence demekti. O zamanlar yağan karlar da sanki daha hacimli, daha tombul ve pamuk kütleleri halinde dolu doluydu. Lapa lapa yağan kar yağışı durduktan sonra kendimizi bahçeye veya sokağa atar, kardan adamlar yapar, kızakla kayardık. Hemen her evin, köşkün bahçesinde ya çocuklar ya da büyükler tarafından hazırlanmış, bazen ortak çalışılmış bir kardan adam vardı. Devasa kardan adamların gözleri siyah iri kömür tanelerinden, burnu havuçtan olur, koluna ise artık eskimiş baharla birlikte yerini yenisine bırakmayı bekleyen eski uzun bahçe süpürgelerinden biri asılırdı. Kardan adam eriyene kadar kimse ona el sürmezdi. O âdeta kış günlerinde köşk bahçelerinin sadık saf bir Tanrı misafiri, belki de bekçisiydi. O soğuk ama sıcak anılarla dolu kış günlerinden aklımda kalan iki motif daha var. Birincisi serçelere, güvercinlere ekmek, buğday ve benzeri yiyeceklerin serpilmesi ve pencere diplerine ekmek kırıntıları bırakışımız. Diğeri ise Arap Bacı başta olmak üzere Kedici Teyzelere, öteki komşulara odun, yiyecek gönderişimiz. Âdeta komşular arasında kâğıda dökülmemiş gizli bir sosyal yardımlaşma mukavelesi imza edilmişti eski İstanbul'un içinde.

Anadoluhisarı'nda Boğaz'da hayat asıl ilkbaharın gelişiyle birlikte, nisan ve mayıs aylarında başlardı. Bahar ayları nisan ve mayıs idi. Yaz sıcakları ancak haziran ortalarından itibaren başlardı. İlkbahar aylarında bahçemizde ve etrafımızda canlanan tabiat, patlayan tomurcuklar seyre değerdi. Çam ağaçlarının serin kokusu bir yandan

zakkum kokuları öte yandan bütün çiçek kokularına karışır, köşkümüz bir ıtriyat deposuna dönüşürdü. Biz de o deponun çırakları oluverirdik. Bahçeden derlediğimiz çiçeklerin haddi hesabı yoktu. İlkbahar ve yaz ayları boyunca gül, karanfil, yasemin, hanımeli, mor salkım, manolya, leylak kokularını tanır, onlarla sarhoş olurduk. O kadar çok cins çiçek vardı ki yaşantımızda, benim çok sevdiğim sardunyalara bizimkiler pek bakmaz, üvey evlat muamelesi gösterir, benim onları artırma gayretime karşı; "Bırak şu arsız sardunyayı, onlar her yerde açar, bol bol yayılır." sözleriyle karşılık verirlerdi. Bugün bile gül ile birlikte sardunya en sevdiğim iki çiçektir. Sardunyanın yaprağının kokusu, bol bol çiçek açması, serpilip saçılması hoşuma gider. Bahçemizdeki havuza yıkanmaya inen güvercinlerin havuz ortasındaki yüksek kayacıklara konuşu, banyolarını alırken sudaki kırmızı Japon balıkları ve beyaz nilüfer ile sohbetleri empresyonist bir tablo resmederdi. Ahmet Haşim'in;

Bir Acem bahçesi bir seccade

Dolduran havzı ateşten bade

mısralarındaki havuz gibiydi bizim nilüferli havuzumuz da...

Boğaziçi sahil semtlerinin ve tabii ki Anadoluhisarı'nın denizden kaynaklanan, püfür püfür esen temiz havası, deniz kokusu insana bir canlılık verirdi. İstanbul'da ve Boğaziçi'nde doğup büyüyenler denizi görmeden, iyotla karışmış deniz kokulu havayı teneffüs etmeden duramaz. Ben Boğaziçi ve Anadoluhisarı'ndan ayrı kaldığım için bu ihtiyacımı zaman zaman Kıbrıs'ta, Beşparmak Dağlarını aşıp Girne'ye giderek karşılamaya çalışırım. Girne sahiline iner, deniz kokusunu içime çeker, Akdeniz'i seyrederim.

Boğaziçi havasının keskinliği, bol oksijeni kadar kış aylarında ve özellikle yağmur yağmadan önce romatizmaları azdırdığı da bir gerçektir. Boğaziçi'nin kışın "rutubetli" ve romatizma hastalarına dokunan bu havasından Hisar ahalisinin şikâyetçi olduğunu itiraf edeyim. Yağmurlardan sonra ise etrafı çok keskin bir toprak kokusu kaplardı. Eskiden yağmur çok yağdığından Elmalı Barajı'ndan su salınır, bu durumda da Göksu Deresi taşar, Boğaziçi'ne döküldüğü ağız kısmı, bulanık toprağımsı bir renk alırdı. Aynı şey Küçüksu deresi için de geçerli idi.

Anadoluhisarı, Bayramlar ve Bayram Günleri

Anadoluhisarı'ndaki her ailede olduğu gibi bizim ailemizde de bayramlar, bayram günleri önemsenirdi. Kurban Bayramı ve Şeker Bayramı öncesi Kadıköy'deki mağazalara gidilir ve bizlere yeni ayakkabı ve kıyafet alınırdı. Bayram sabahı olmasını ve onları giymeyi iple çekerdik. Bayram sabahı temiz üst başlarımızla büyüklerimizin ellerinden öper, aile kabristanlarını ziyarete giderdik. Dönüşte akraba, eş dost beklenirdi. Gelenlerin eli öpülür, onlar da bayram harçlığını içine sakladıkları ve bağladıkları mendilleri bize uzatırlardı.

Kurban Bayramı ben ve yeğenlerim bir başka heyecanlı olurduk. Bizi heyecana sevk eden, Kurban Bayramından birkaç hafta önce satın alınan ve evimizdeki telli büyük kümeste bakılan kurbanlık koçlardı. Onların kesileceğini unutarak otlar toplar, onlara yedirir ve her an onlarla meşgul olurduk. Kurban Bayramından bir gün önce koçların boynuna veya boynuzlarına, lacivert ya da kırmızı kurdele bağlanırdı. Koçlar sırayla yılda bir kere açılan adak çukurunun önüne taşınır, gözleri tülbentle bağlanır, işi bilenlerce dualar eşliğinde kurban edilirdi. Alnımıza kurbanın kanından bir parça parmak ucuyla sürülürdü. Biz kesilmelerine üzülünce büyüklerimiz bunun dini gerekçelerini bize anlatırlardı. Kavurma hemen evde pişirilir, etler konu komşu ve fakirlere dağıtılırdı.

Bayram denince Anadoluhisarı'nda, bütün İstanbul ve Türkiye'de coşkuyla kutlanan 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nı da unutmamak gerekir. Aile büyüklerimiz bu bayrama büyük önem verirdi. Daha önce de anlattığım gibi evimize büyük bir Türk bayrağı asılırdı. Nihat eniştem çatı katında sandığın içinde katlı olan dev bayrağı, 28 Ekim gecesi çıkartır ve çatı katındaki pencerelerden aşağıya sallandırırdı. Ertesi gün uyandığımızda bayrağın asılı olmasını isterdi. Eniştemin vefatından sonra bu görevi rahmetli diğer halam yürüttü.

Aile içinde özel kutlama olaraksa biz çocukların yaş günleri anılabilir. Bu yaş günlerinde çay pasta, börek çörek hazırlanır, eski Çin porselenleri çıkartılır, gümüş zarflı fincanlar masaya getirilirdi. Benim ve yeğenlerimin küçüklüklerimizden itibaren başlayan bu kutlama bizler büyüyene kadar devam ettirildi.

Yılbaşı kutlaması da ailecek yapılırdı. O geceye özgü olarak mutlaka hindi pişirilirdi. Televizyonun olmadığı dönemlerde aile üyeleri sohbet

eder ve tombala oynarlardı.

Anadoluhisarı’nda Ev Yemekleri, Ev Yapımı Ürünler

Bir kere daha tekrar etmek gerekirse Anadoluhisarı'nda bizim ve büyük olasılıkla komşu evlerin sofrasından eksik olmayan besin balık idi. Zaten komşularımızdan balıkçılar vardı ve pek çok eve bol bol balık girdiğini görürdük. Burada eklemek istediğim mutlaka sofralardan eksik edilmeyen zeytinyağlı ürünlerdir. Hem bizde hem de komşu evlerde imambayıldı, zeytinyağlı fasulye, patlıcan salatası, bakla sık sık yapılırdı. Börek olaraksa yaygın biçimde Tatar böreği pişirildiğini söyleyebilirim. Hamurun büyükçe açılıp etle doldurulması ve kenarlarından kapatılarak pişirilmesiyle hazırlanırdı. Tatlılar da evimizin vazgeçilmezleriydi. Bunlar arasında limon tatlısı, muhallebi ve pelte ilk sıraları alırdı. Limon tatlısı limonumsu şerbetiyle ağızda dağılan yumru şeklinde bir tatlı idi. Aşure de sevilirdi.

Komşuların birbirlerine yolladıkları ev yapımı ürünler arasında gül reçeli ilk sırayı alırdı. Kendi bahçelerinden topladıkları güllerden ev hanımları bu reçeli kaynatırlardı. Halamın yaptığı gelincik şerbetinin tadı gerçekten bambaşkaydı. Yanlış bilmiyorsam kırlardan topladığımız gelinciklerin kırmızı çiçeklerini bir tencerenin yarısına kadar doldurur, içine bir kilo kırmızı üzüm, bir kilo şeker, su ve defne dalı katıp kaynatarak bu şerbeti elde ederdi. Pişen bu karışım tülbent ve süzgeçlerden geçirildikten sonra şişelere doldurulur ve buzdolabına kaldırılırdı. Gelincik şerbeti yazın insanı ferahlatan, serinleten bir içecekti. Yaz sıcaklarında ziyarete gelen misafirlere ikram edilirdi. Şişelerdeki koyu vişneçürüğü rengindeki şerbetten bir miktar bardağa boşaltılır, üzerine su ilave edilerek şerbet açılır ve soğuk olarak içilirdi. Kim bilir belki Kıbrıs’ı sevmemde bu şerbetin de bir etkisi vardı. Şöyle ki Anadoluhisarlıların yazın kendileri ve misafirleri için gelincik şerbeti hazırlamaları gibi, Kıbrıs Türkleri de aynı amaçla mandalina-limon şerbeti hazırlayıp şişelere doldurur, onları buzdolabına kaldırıp misafirleri gelince su ile açarak ikramda bulunurlar. Hisar’ın yerlilerinin yaşantısıyla Kıbrıs Türklerinin yaşantısı arasında bulduğum benzerliklerden biri olan bu şerbet yapımı ve sunumu da bana yakınlık hissi vermiştir.

Evde hazırlanan tavukların da değişik pişirildiğini hatırlıyorum. Limonla yıkanan tavuğun içine buğday, defne dalı, süt ve çeşitli yaprakların karıştırıldığı ve tavuğun dikilerek pişirildiği hafızamda yer edenlerden.

Boğaziçi, Anadoluhisarı, Türkçe ve Edebiyat

Benim Marmara Üniversitesinde öğrenim için Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü seçmemde ve Yeni Türk Edebiyatı alanında uzmanlaşmamda genetik etkiler kadar Anadoluhisarı'nın da rolü olduğunu düşünüyorum. Dedemin matbaacılığı, babaannemin şiire düşkünlüğü ve bulduğu kâğıtlara eski yazı şiirler karalaması, babamın Gazetecilik Yüksek Okulu mezuniyeti, annemin sigortacılık mesleğiyle uğraşmasına karşılık gençken Türkçe-Edebiyat öğretmeni olmak arzusu beni Türk Dili ve Edebiyatı öğrenimine sevk eden, irsiyet kaynaklı etkenlerdi diye düşünüyorum. Evimizde, salonumuzda alt gözleri kapaklı üst gözleri ise raf halinde üç katlı bir kütüphanemiz vardı. Bu kitaplık salonun arka kısmını neredeyse kaplardı. Büyüklerimizin okuduğu kitaplar burada sıralanırdı. Ansiklopediler, dini kitaplar, Türk ve dünya edebiyatlarından romanlar, öyküler ve şiir kitapları... Halam Türkçeye çevrilmiş popüler İngiliz aşk romanlarını severdi. Kütüphanede sıralanan kitaplardan hatırladıklarım arasında Gülistan-Bostan, Tolstoy'un Harp ve Sulh, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Kiralık Konak, Reşat Nuri Güntekin'in Çalıkuşu, Yaprak Dökümü, Gülten Dayıoğlu'nun Fadiş adlı eserleri var. Ben ortaokul yıllarında Yakup Kadri ve Reşat Nuri'nin adı geçen romanlarını okuyup bitirmiştim.

Boğaziçi semtlerinde yaşayan kimi eş dosttan naklen Abdülhak Hamit Tarhan ve Yahya Kemal Beyatlı hakkında ev içinde bazı öykülerin, anekdotların anlatıldığını hatırlıyorum. Fakat ne yazık ki içerikleri çocuk hafızamdan silinmiş.

Boğaziçi uygarlığı üzerine birçok kitap, edebî eser yazıldı ve akademik çalışma yapıldı. Boğaziçi'ni ve buralardaki yaşantıyı, ahşap evleri, köşk hayatını anlatan kitaplar bir Anadoluhisarlı olarak daima ilgimi çekti. Recaizade Mahmud Ekrem ile Samipaşazade Sezai'nin Anadoluhisarı-Küçüksu mezarlığında gömülü olmaları Türkoloji eğitimim sırasında hep beni gururlandırdı. Ahmed Mithat Efendi, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Abdülhak Şinasi Hisar ve Ahmet Hamdi Tanpınar gibi bir yanıyla Boğaziçi'ne bağlı, Boğaziçi'ni, eski yaşantıyı, köşk ve konak yaşantılarını anlatan yazarlar, bana hep daha yakın gelmiştir.

İstanbul'da, hele Boğaziçi'nde yetişenler bir başka jest, mimik, terbiye

ile büyürler ve Türkçeye sahip olurlardı. İstanbul ağzı Ziya Gökalp'in de işaret ettiği gibi İstanbul hanımlarının konuşmalarında işitilirdi. İstanbul ve Boğaziçililer şimdiki zaman eki "-yor"u bir başka telaffuz eder, son seste "r" düşer. Bahar aylarından nisan söylenirken buradaki "i" sesi uzatılır, İstanbul'a, karşıya gitmek, geçmek yerine "İstanbul'a inmek" ve "Beyoğlu'na çıkmak" şeklinde fiiller kullanılırdı. İstanbullular ve Boğaziçililer konuştukları Türkçeye karşı hassastılar. Birkaç yıldır İstanbul'da yaşadığı bilinen ve buna rağmen bozuk bir Türkçeyle konuşanlar için "Bunca yıl İstanbul kaldırımı çiğnemiş de hâlâ ağzını düzeltememiş." mealinde laf edilirdi. Bu bir çeşit İstanbul muhafazakârlığı idi ve Ahmet Hamdi Tanpınar'm Huzur romanına da taşınmıştı. Romanın erkek kahramanı Mümtaz kadın güzelliğinin şartlarını Boğaziçi'nde yetişmek ve Türkçeyi İstanbul ağzıyla konuşmak şeklinde ifade ediyordu.

Türkçe deyince burada ad verme ile ilgili aklımda kalan bir iki hususu daha aktarmak isterim. Bunlardan biri göbek adı konusudur. Sanki eskiden göbek adı önemsenir gibiydi. Büyüklerimizin her birinin göbek adı vardı. Çocuklara göbek adları da öğretilirdi. Ben Üsküdar Zeynep Kâmil Hastanesinde doğduğum için göbek adımın "Kâmil" olduğu söylenirdi. Cumhuriyetin ilk kuşağına mensup aile büyüklerimiz ve kimi komşularımız 1930'lu yıllarda doğdukları için zamanın modasına uyarak öz Türkçe adlar konmuştu kendilerine. Turan, Oğuz, Atilla, Erol, Türkan, Timur gibi...

İstanbulluların komşu oldukları Rumlardan ve Ermenilerden Türkçelerine geçen bazı sözcükler de bulunurdu. Örneğin annem, Rumca hazır anlamına gelen "alesta" sözcüğünün geçtiği cümleler kullanırdı.

Büyüklerimizin konuşmaları sırasında ağızlarından çıkan bazı Osmanlıca sözcükleri anlamazdık ama onlar kulağımızda yer ederdi. Günaydın yerine "Sabah şerifleriniz hayırlı olsun." denirdi. Halam sinirlenince "Mevtime sebep olacaksınız." diye bağırır, elinde para kalmayınca "Beni tığ teber (tiğ-ı teber) bıraktınız!" şeklinde söylenirdi.

Burada paylaşmak istediğim bir başka nokta da "kuş dili" konusu. İstanbullu hanımlar arasında başkaları ve çocuklar anlamasın diye bir konu üzerinde gerektiğinde kuş dili konuşulurdu. Rahmetli annem ve halam bu dilin sözcükleriyle kendi aralarında konuşurlardı: "Saga nigi nogo saga.. .." şeklinde başlayan ve giden tekerlememsi bu sözcükler bugün dahi kulağımda çınlıyor.

Burada son olarak komşularımızdan birine babaannem, halam ve annemin "Hûcuğum/Hûcum" diye seslenmeleri üzerinde durmak

istiyorum. Alımlı, tombul, yaşını almış ama neşeli ve hoş-sohbet bu komşu kadına aile büyüklerimizin niçin ismini söylemeyip de "Hûcuğum-Hûcum" dediklerini hep merak ederdim. Türkoloji öğrenimim sırasında işin sırrı kafamda çözüldü. Eski kültürümüzde dervişler "hu" çekerlerdi, ağaç dallarına konan kumrular da. O halde kahve dostları, yakın komşuları bu hanım da bizimkiler için "hu hu!" diye kumru misali sohbette bulunduklan candan bir arkadaştı. Onun için de kendisine "Hûcuğum/Hûcum" ismi yakıştırılmıştı. İşte bu da İstanbul, Boğaziçi kültürünün bir inceliğiydi.

Şimdi bu anlatılanların hiçbiri yok. O insanlar da yok. Güçleşen hayat şartlanna ve değişen nüfus yapısına, efendiliğin yerini kaba gücün alışına dayanamadılar. Pek çoğu köşklerini, ahşap evlerini, iki göz dünyalarını sattılar ve Anadoluhisarı'nı terk ettiler. Anadoluhisarı rüyası sona erdi. Eski Anadoluhisarı, Küçüksu ve Göksu yılları Ahmet Hamdi Tanpınar'ın sevdiği bir sözcükle bana, "eski zaman kırıntıları" olarak kaldı. Heyhat!